

Tłumacz w regulacjach procesowych i jego karnomaterialna ochrona

MARCIN JACHIMOWICZ*

STRESZCZENIE

Przedmiotem artykułu są zagadnienia prawne dotyczące pozycji tłumacza w regulacjach procesowych. Autor przedstawia status i zadania tłumacza w postępowaniu karnym, karnoskarbowym, wykroczeniowym, cywilnym, administracyjnym, podatkowym oraz sądownoadministracyjnym. W tekście podejmowana jest problematyka dotycząca przesłanek wezwania tłumacza na potrzeby konkretnych postępowań. Analizie poddana została również kwestia ochrony tłumacza przez art. 245 k.k., który penalizuje zachowania polegające na wywieraniu wpływu na tłumacza jako pomocnika sądu lub organu prowadzącego postępowanie na podstawie ustawy.

Słowa kluczowe: tłumacz, karnomaterialna ochrona tłumacza

W art. 245 k.k.¹ penalizowane jest zachowania polegające na użyciu przemocy lub groźby bezprawnej w celu wywarcia wpływu na świadka, biegłego, tłumacza, oskarżyciela albo oskarżonego lub w związku z tym naruszenia ich nietykalności cielesnej. Bezspornie zatem z ochrony wskazanego tu przepisu korzysta także tłumacz.

Kodeks karny nie definiuje terminu „tłumacz”. Pojęcia tego nie definiuje również żaden przepis z zakresu postępowań: karnego, cywilnego, administracyjnego, podatkowego czy sądowno-administracyjnego, a co więcej pojęcie to nie zostało

* Mgr Marcin Jachimowicz, zastępca Prokuratora Rejonowego w Świebodzinie.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, ze zm. (dalej: k.k.).

dookreślone w żadnym z pozakodeksowych aktów prawnych, które dopuszczają możliwość jego powołania.

W języku potocznym tłumacz to osoba, która dzięki znajomości co najmniej dwóch języków dokonuje przekładu wypowiedzi lub tekstu pisanego z języka źródłowego na język docelowy.

Udział tłumacza w regulacjach procesowych traktowany jest jako środek do: usunięcia przeszkody faktycznej w przesłuchaniu, rozumienia czynności lub oświadczenia procesowego osoby niewładającej w sposób dostateczny językiem polskim, osoby głuchej lub niemej, a także rozumienia treści dokumentu².

Pomoc tłumacza ma na celu zagwarantowanie prawa do rzetelnego procesu, które przewiduje Konstytucja³ (art. 45 gwarantujący „każdej osobie prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd”). Stosownie do treści art. 27 Konstytucji w Rzeczypospolitej Polskiej językiem urzędowym jest język polski, co jest jednym z przejawów suwerenności państwa. Konkretyzację tej zasady stanowi art. 4 ustawy o języku polskim⁴ (dalej: u.j.p.), w świetle którego oczywiste jest, że język polski jest językiem urzędowym organów władzy publicznej (organów rządowych i samorządowych, urzędów, instytucji władzy publicznej), w tym organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, w związku z czym podmioty wykonujące zadania publiczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dokonują wszelkich czynności urzędowych oraz składają oświadczenia woli w języku polskim, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej (art. 5 ust. 1 u.j.p.). Powinność stosowania języka polskiego dotyczy również oświadczeń woli, podań oraz innych pism, jakie składane są organom władzy publicznej (art. 5 ust. 2 u.j.p.). Z art. 4 u.j.p. wynika zatem obowiązek prowadzenia w języku polskim wszystkich czynności procesowych, do których zaliczyć należy nie tylko czynności dokonywane ustnie, lecz także prowadzenie pełnej dokumentacji postępowania, a zwłaszcza posługiwania się nim w procesie tłumaczeniami dokumentów⁵. Obowiązek stosowania języka polskiego odnosi się *ergo* do wykonywania przez podmioty publiczne wszystkich czynności i innych aktów władczych w ramach wyznaczonych prawem kompetencji, w sprawach interesu publicznego, interesu społeczeństwa, czy jednostki⁶.

² Zob. S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, s. 292.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.

⁴ Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim, Dz. U. z 2018 r. poz. 931, ze zm.

⁵ Zob. wyrok WSA w Warszawie z 4.04.2006 r., V SA/Wa 1558/05, Lex nr 220993.

⁶ Zob. M. Trzebiatowski, *Zasada wykonywania czynności urzędowych w języku polskim*, „Przegląd Legislacyjny” 2011, nr 1, s. 75.

Dla potrzeb postępowania sądowego określona w art. 4 u.i.p. zasadę, że językiem urzędowym organów władzy publicznej jest język polski, eksponuje art. 5 § 1 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁷ (dalej: u.u.s.p.), zgodnie z którym „(...) językiem urzędowym przed sądami jest język polski”, a osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem w znanym przez nią języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza (art. 5 § 2 u.u.s.p.). Zapewnienie bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza przed sądem jest jedną z gwarancji realizacji materialnego prawa do sądu, powinno więc dotyczyć się nie tylko samej ustnej części postępowania (rozprawy), lecz także zapewniać osobie nieznającej w wystarczający sposób języka polskiego tłumaczenie dokumentów. Obowiązek, o którym mowa w art. 5 § 2 u.u.s.p., jest dwukierunkowy, co oznacza, że sąd musi dbać również o to, by składane w postępowaniu dokumenty, sporządzone w języku obcym, zostały przetłumaczone na język polski⁸. Wszystkie dowody muszą być zatem przeprowadzane przez sądy w języku polskim. Dotyczy to tak przesłuchań, jak i dowodów z dokumentów, co oznacza, że każde zeznanie świadka, biegłego oraz wyjaśnienia składane przez oskarżonego bądź obwinionego, dowód z dokumentu zagranicznego sądy przeprowadzają dopiero po przetłumaczeniu przez tłumacza na język polski.

O tym, czy konkretnej osobie przyznać pomoc tłumacza, decyduje sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, a w przypadku zgłoszenia wniosku o przyznanie takiej osobie tłumacza w toku rozprawy rozpoznaje go sąd tej instancji, w której sprawa się toczy (art. 5 § 3 u.u.s.p.). Podejmując decyzję w tym przedmiocie, sąd powinien mieć na uwadze, że odmowa nie może być warunkowana samą możliwością porozumienia się z obcokrajowcem w języku polskim, ale uzasadnionym przekonaniem, że osoba ta dostatecznie rozumie również znaczenie zasadniczych zwrotów prawnych, które wchodzą w grę (terminologii prawniczej).

Korzystanie w postępowaniu sądowym z pomocy tłumacza jest traktowane jako uprawnienie przysługujące stronie. Z tego powodu sposób wypełnienia przez sąd obowiązków dotyczących udziału w sprawie osoby niewładającej w wystarczającym stopniu językiem polskim będzie mieć bezpośredni wpływ na ocenę „możności obrony praw” tej osoby w postępowaniu, a w konsekwencji decydować o tym, czy postępowanie nie będzie obarczone wadą nieważności z powodu pozbawienia prawa do obrony⁹ (w postępowaniu cywilnym i sądowniczym)

⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. z 2019 r. poz. 52, ze zm.

⁸ Zob. A. Górski, [w:] S. Dąbrowski, B. Godlewska-Michalak, K. Gonera, A. Górski, J. Kramer, A. Łazarska, G. Ott, J. Sawiński, Z. Strus, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 30.

⁹ Por. wyrok NSA z 30.10.2008 r., II OSK 1097/07, ONSA WSA 2009, nr 5, poz. 90.

lub względną przesłanką odwoławczą w postaci obrazu przepisów postępowania, która miała wpływ na treść orzeczenia (w postępowaniu karnym, karnoskarbowym oraz wykroczeniowym).

Regulacje powyższe zawarte w u.u.s.p. dotyczą wszystkich postępowań jakie toczą się przed sądem, a więc postępowania karnego, karnoskarbowego, wykroczeniowego, cywilnego oraz sądowno-administracyjnego¹⁰ i wszystkich uczestników tych postępowań, nie obejmują natomiast postępowania przygotowawczego, administracyjnego oraz podatkowego. Nie oznacza to jednak, że w przypadku tych ostatnich procedur ich uczestnik, który nie włada w sposób dostateczny językiem polskim, pozbawiony będzie pomocy tłumacza. Organy władzy państwowej nie mają bowiem żadnych podstaw prawnych, aby wymagać władania językiem polskim od osoby uczestniczącej w postępowaniu, tak jak i wymagać od obywatela polskiego władania językiem obcym w celu zapoznania się z treścią dowodu lub dokumentu, jaki sporządzony jest w języku obcym. Język polski jest bowiem uznawany za język urzędowy także przed innymi organami, takimi jak np.: prokuratura, Policja czy Urząd Celno-Skarbowy lub wojewoda, które podejmują czynności procesowe poprzedzające postępowanie przed sądem powszechnym lub administracyjnym. Pozbawienie osoby niewładającej językiem polskim pomocy tłumacza w toku tych postępowań obciążyć je może wadą nieważności (postępowanie administracyjne i podatkowe). Na podstawie dyspozycji art. 344a k.p.k.¹¹ może stanowić również przesłankę zwrotu takiej sprawy prokuratorowi do uzupełnienia.

Zapewnienie możliwości skorzystania z pomocy tłumacza znajduje swoje odzwierciedlenie również w regulacjach międzynarodowych, na których wzorowane są w znakomitej większości przepisy krajowe, w tym w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. (dalej: EKPC), zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej

¹⁰ Stosownie do treści art. 5 § 2 u.u.s.p., który na podstawie art. 29 ustawy z dnia 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2107, ze zm.) ma odpowiednie zastosowanie do sądów administracyjnych, osoba niewładająca w wystarczającym stopniu językiem polskim ma prawo do występowania przed sądem administracyjnym w znanym sobie języku i bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza. W świetle przytoczonej regulacji nie ulega wątpliwości, że korzystanie w postępowaniu sądowno-administracyjnym z pomocy tłumacza jest traktowane jako uprawnienie procesowe przysługujące stronie. Z tego względu o prawie do bezpłatnego korzystania z pomocy tłumacza (art. 5 § 2 u.u.s.p.) sąd administracyjny powinien poinformować osobę niewładającą językiem polskim, stosownie do dyspozycji art. 6 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2018 r. poz. 1302, ze zm.; dalej: u.p.s.a.), w każdym wypadku, gdy mogą zachodzić uzasadnione wątpliwości odnośnie władania przez nią w wystarczającym stopniu językiem polskim – por. wyrok NSA z 30.10.2008 r., II OSK 1097/07, ONSA WSA 2009, nr 5, poz. 90.

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 (dalej: k.p.k.).

Protokołem nr 2¹², Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych otwartym do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.¹³ (dalej: MPPO), Kartie Praw Podstawowych Unii Europejskiej¹⁴, orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC), rezolucjach i zaleceniach Komitetu Ministrów Rady Europy oraz orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W świetle art. 14 ust. 3 lit. a MPPO oraz art. 6 ust. 3 lit. a EKPC każdy oskarżony ma prawo do „niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia”. Wymóg powyższy jest niezależny od prawa do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza przez osobę, która nie rozumie języka używanego w sądzie lub nie mówi nim (art. 14 ust. 3 lit. f MPPO i art. 6 ust. 3 lit. e EKPC¹⁵). W orzecznictwie ETPC przyjmuje się, że uprawnienia te nie przysługują jedynie osobie, która w sposób dostateczny rozumie i potrafi mówić językiem kraju, w którym jest oskarżana; nie wyklucza się przy tym tłumaczenia jedynie ustnego, jeżeli z okoliczności wynika, że tą drogą oskarżony został dostatecznie poinformowany o istocie i przyczynie zarzutów¹⁶. W świetle przyjętej w dniu 20.10.2010 r. przez Parlament Europejski i Radę dyrektywy w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym¹⁷ rola tłumacza zarówno w polskim, jak i europejskim systemie wymiaru sprawiedliwości nabrała jeszcze większego znaczenia. Ustanowiła ona wspólne, minimalne zasady, które mają być stosowane w dziedzinach tłumaczenia pisemnego i ustnego w postępowaniu karnym oraz w postępowaniu służącym wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania. Celem dyrektywy jest zwiększenie ochrony praw jednostki poprzez zapewnienie

¹² Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.

¹³ Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

¹⁴ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 30 marca 2010 r., Dz. U. UE C 83 z 30.03.2010 r., s. 391-407.

¹⁵ Art. 6 ust. 3 lit. e EKPC gwarantuje oskarżonemu prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie on języka używanego w sądzie lub nie mówi tym językiem. Uprawnienie to przysługuje każdemu oskarżonemu bez względu na jego obywatelstwo, a pod uwagę bierze się tu wyłącznie stopień znajomości języka. Przepis ten powinien znaleźć swoje zastosowanie w przypadku faktycznego braku znajomości danego języka przez oskarżonego w takim stopniu, że nie jest on w stanie zrozumieć przekazywanych mu treści lub sam nie jest w stanie przekazać ich w adekwatnym zakresie. Prawo to ma zastosowanie zarówno do ustnych oświadczeń, jakie składane są na rozprawie, jak i do materiałów w postaci dokumentów na przedsądowym etapie postępowania, które obejmuje w szczególności prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza ustnego w postaci przetłumaczenia lub wyjaśnienia znaczenia tych dokumentów, które są niezbędne, aby oskarżony zrozumiał język sądu lub odnalazł się w nim, po to by umożliwić mu rzetelny proces. Uprawnienie to ma zastosowanie także do postępowania przygotowawczego.

¹⁶ Zob. M.A. Nowicki, *Wokół konwencji europejskiej*, Warszawa 1992, s. 62-63, 71.

¹⁷ Dyrektywa 2010/64/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym, Dz.U. UE L 280 z 26 października 2010 r., s. 1-7.

podejrzanym lub oskarżonym prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego, z myślą o zagwarantowaniu im prawa do rzetelnego procesu sądowego¹⁸. Z kolei w dniu 25.10.2012 r. uchwalono dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującą decyzję ramową Rady¹⁹. Art. 7 dyrektywy, zatytułowany „Prawo do tłumaczenia ustnego i pisemnego”, nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia ofiarom, które nie rozumieją języka postępowania karnego lub nim nie mówią, możliwości skorzystania (na wniosek) z bezpłatnego tłumaczenia ustnego. Możliwość taka ma być zapewniona co najmniej podczas rozmów z nimi lub przesłuchań w toku postępowania karnego przed organami dochodzeniowymi lub sądowymi (w tym podczas przesłuchania przez policję) oraz w związku z ich czynnym udziałem w rozprawie sądowej i niezbędnych posiedzeniach. Państwa członkowskie zobligowano również do zapewnienia ofiarom, które nie rozumieją języka danego postępowania karnego lub w nim nie mówią, na ich wniosek, bezpłatnego tłumaczenia pisemnego na język, który jest dla nich zrozumiały, informacji niezbędnych do skorzystania z przysługujących im praw w postępowaniu karnym, w zakresie, w jakim informacje takie są udostępniane ofierze. Takie tłumaczenie ma objąć co najmniej decyzję kończącą postępowanie karne związane z przestępstwem popełnionym na szkodę ofiary. Na wniosek ofiary obejmuje także uzasadnienie decyzji albo krótkie jej streszczenie. Ofiarom uprawnionym do uzyskania informacji o dacie i miejscu rozprawy, które nie rozumieją języka postępowania, przysługuje nadto uprawnienie do otrzymania, na wniosek, tłumaczenia tych informacji. Na państwa członkowskie nałożono także obowiązek zapewnienia, by właściwe organy dokonały oceny, czy pokrzywdzeni potrzebują tłumaczenia. Ofiarom zaś przyznano uprawnienie do zaskarżenia decyzji o odmowie zapewnienia tłumaczenia²⁰.

Tłumacz w regulacjach procesowych traktowany jest jako osoba, bez której nie jest możliwe skuteczne prowadzenie postępowania dowodowego²¹. Znajomość języka obcego przez świadka, biegłego, strony postępowania, członków składu orzekającego lub funkcjonariusza publicznego prowadzącego postępowanie lub wykonującego czynność dowodową nie ma w tym wypadku żadnego znaczenia, musi bowiem istnieć zobiektywizowany – niezależny od umiejętności językowych poszczególnych osób oraz od sposobu objaśniania przez nich pojęć wyrażanych w języku obcym – punkt odniesienia pozwalający na rzeczową, bezstronną interpretację

¹⁸ Zob. M. Olesiuk, *Wpływ regulacji Unii Europejskiej na prawo pokrzywdzonego do pomocy tłumacza w polskiej procedurze karnej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2015, z. 15, s. 200.

¹⁹ Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, Dz.U. UE L 315 z 14.11.2012 r., s. 57-73.

²⁰ Zob. M. Olesiuk, *Wpływ regulacji Unii Europejskiej...*, s. 201-202.

²¹ Zob. P. Hofmański, *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995, s. 172.

tekstu stanowiącego dowód w postępowaniu lub relacji procesowej. Zatem jedynie tłumaczenie dokonane przez tłumacza może stanowić miarodajny punkt odniesienia dla decyzji procesowej sądu lub innego organu władzy publicznej prowadzącego postępowanie²². Wynika to z potrzeby rozdzielenia funkcji sędziego lub prowadzącego postępowanie funkcjonariusza publicznego i funkcji tłumacza w sprawie. Zarówno sędzia orzekający, jak i prowadzący postępowanie funkcjonariusz nie mogą w tym samym postępowaniu pełnić dodatkowo jakiegokolwiek innej funkcji.

Możliwość korzystania z pomocy tłumacza jest jedną z gwarancji rzetelnego procesu. SN podkreślił w wyroku z dnia 26.09.2008 r., że: „Pozbawienie oskarżonego pomocy tłumacza stanowi rażące naruszenie normy gwarancyjnej sformułowanej w art. 204 § 1 pkt 2 k.p.k., a zarazem ograniczenie prawa do obrony (art. 6 k.p.k.), gdyż nie miał możliwości zrozumienia mów końcowych przed udzieleniem mu ostatniego słowa, a tym samym możliwości ustosunkowania się do głosów stron, ponadto nie został w sposób prawidłowy pouczony o przysługujących mu środkach zaskarżenia”²³. Również NSA w wyroku z dnia 17.08.1999 r. stwierdził, że: „Postępowanie administracyjne, w którym bierze udział cudzoziemiec, winno toczyć się w języku, którym władza w dostateczny sposób dla przedstawienia faktów i okoliczności, które mogą stanowić o jego sytuacji prawnej”²⁴.

Kodeks postępowania karnego, podobnie jak k.k.s.²⁵, k.p.s.w.²⁶, k.p.c.²⁷, k.p.a.²⁸, o.p.²⁹ czy u.p.s.a. nie określa bliżej pozycji tłumacza. W niektórych spośród wskazanych ustaw proceduralnych ograniczono się jedynie do sformułowania, że do tłumacza stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych (art. 204 § 3 k.p.k., a także art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w., art. 265 § 2 zd. 1 k.p.c.).

W literaturze procesowej tłumacz traktowany jest jako:

- 1) pewien typ biegłego³⁰, co wynika z faktu odesłania w kwestiach nieunormowanych w ustawach procesowych do stosowania przepisów dotyczących biegłych. Pogląd ten jest o tyle uzasadniony, że tłumacz, tak jak i biegły, ma udzielić pomocy organowi procesowemu, polegającej na porozumieniu się z określoną osobą

²² Zob. postanowienie SN z 24.07.2013 r., III CZ 34/13, Lex nr 1375423.

²³ Wyrok SN z 26.09.2008 r., III KK 98/08, OSNKW 2008, nr 11, poz. 95.

²⁴ Wyrok NSA z 17.08.1999 r., V SA 89/99, Lex nr 49870.

²⁵ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, ze zm. (dalej: k.k.s.).

²⁶ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz. U. z 2018 r. poz. 475, ze zm. (dalej: k.p.s.w.).

²⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, ze zm.

²⁸ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 2096, ze zm. (dalej: k.p.a.).

²⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz. U. z 2018 r. poz. 800, ze zm. (dalej: o.p.).

³⁰ Zob. J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego*, Częstochowa 1947, s. 96.

lub zaznajomieniu się z treścią pisma. „Wiadomościami specjalnymi” tłumacza jest znajomość przez niego języka obcego (nie wystarczy zwykła znajomość języka, albowiem niejednokrotnie konieczna jest znajomość gwary, języka potocznego i zwrotów specjalistycznych). Odpowiednie zastosowanie do tłumacza przepisów o biegłych skutkuje m.in. wyłączeniem tłumacza od udziału w sprawie w tych samych wypadkach, w których następuje wyłączenie biegłego (art. 196 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k.³¹, art. 196 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., art. 196 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w., art. 280 i 281 k.p.c. w zw. z art. 265 § 2 zd. 1 k.p.c.³², art. 8 k.p.a. w zw. z art. 24 § 1 k.p.a.

³¹ W postępowaniu karnym (karnoskarbowym oraz wykroczeniowym) nie może być tłumaczem osoba, która: 1) jest bezpośrednio zainteresowana wynikiem sprawy; 2) była świadkiem czynu, o który sprawa się toczy lub została przesłuchana w tej sprawie w charakterze świadka lub występowała w tej sprawie jako biegły (jak trafnie zauważono: „Ustanowienie tłumaczem w postępowaniu przygotowawczym osoby przesłuchanej wcześniej w charakterze świadka unicestwia dalsze czynności dowodowe z udziałem tego tłumacza; art. 196 § 2 w zw. z art. 204 § 3 k.p.k.). Wada ta nie może być konwalidowana poprzez cofnięcie wniosku o zeznania tłumacza w charakterze świadka. Wymienione przepisy (zakazy dowodowe) gwarantują obiektywizm czynności procesowych” – postanowienie SO w Tarnowie z 14.02.2006 r., II KZ 22/06, KZS 2006, nr 3, poz. 53); 3) jest małżonkiem strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób; 4) jest krewnym lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt. 3 albo jest związana z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli (powinowactwo w stopniu dalszym niż wskazany w art. 40 § 1 pkt 3 k.p.k., jakie łączy tłumacza z jednym ze świadków nie jest samo przez się powodem, który osłabia zaufanie do bezstronności tego tłumacza. Dopiero w połączeniu z innymi jeszcze okolicznościami, jakie zaistniały w postępowaniu można rozważać, czy stosunek ów nie wpływa na bezstronność tłumacza w przekazywaniu, tłumaczonych oświadczeń procesowych – wyrok SN z 4.03.1993 r., III KKN 163/98, „Prokuratura i Prawo”, dodatek „Orzecznictwo” 1999, nr 9, poz. 8; 5) brała udział w sprawie jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony albo prowadziła postępowanie przygotowawcze; 6) jako świadek mogłaby odmówić składania zeznań lub być od nich zwolniona – choćby spełniała kryteria fachowe stawiane tłumaczowi. Powody wyłączenia tłumacza od udziału w sprawie trwają mimo ustania uzasadniającego je małżeństwa, wspólnego pożycia, przysposobienia, opieki lub kurateli.

³² Regulacje k.p.c. nie przewidują wprost instytucji tłumacza wyłączonego z mocy ustawy (*interpres inhabilis*), tak jak ma to miejsce w k.p.k. Nie ma jednak przeszkód, by regulacje zawarte w art. 280 oraz 281 k.p.c., które precyzują przesłanki skutkujące wyłączeniem konkretnej osoby od opiniowania w sprawie stosować odpowiednio do tłumacza. W postępowaniu cywilnym tłumacz jest wyłączony od udziału w sprawie z mocy samej ustawy, w sprawach: 1) w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziaływa na jego prawa lub obowiązki; 2) swego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia; 3) osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli; 4) w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron; 5) w których w niższej instancji brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia oraz w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego podpisanego; 6) w których występował jako prokurator; 7) o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem, jeżeli brał udział w jego wydaniu. Powody wyłączenia tłumacza trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli. Ponadto osoba wyznaczona na tłumacza może nie przyjąć nałożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a także z powodu przeszkody uniemożliwiającej jej wykonanie tłumaczenia.

w zw. z art. 84 § 2 k.p.a., art. 121 § 1 o.p. w zw. z art. 130 § 1 i 2 o.p. w zw. z art. 197 § 3 o.p.³³). Ponadto tłumacz, podobnie jak i biegły, musi zachować bezstronność (art. 196 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k., art. 196 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., art. 196 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w., art. 281 § 1 k.p.c. w zw. z art. 265 § 2 zd. 1 k.p.c., art. 24 § 3 k.p.a. w zw. z art. 84 § 2 k.p.a., art. 130 § 3 o.p. w zw. z art. 197 § 3 o.p.)³⁴;

- 2) pomocnik procesowy sądu, albowiem pomaga w procesie sądowi³⁵. Tłumacz jest pośrednikiem pomiędzy uczestnikiem procesu a środkiem dowodowym³⁶. W motywach do k.p.k. z 1928 r. wskazano, że: „W procedurze karnej tłumacz jest potrzebny przede wszystkim wtedy, gdy osoba, mająca składać zeznania lub wyjaśnienia przed sądem, nie zna języka, w którym postępowanie się toczy. Osoba tłumacza odgrywa szczególnie ważną rolę wtedy, gdy język, w którym

³³ Instytucji tłumacza wyłączanego z mocy ustawy nie przewidują wprost przepisy k.p.a. oraz o.p. W tym zakresie do tłumacza powinny znaleźć odpowiednie zastosowanie regulacje zawarte w art. 8 k.p.a. w zw. z art. 24 § 1 k.p.a. w zw. z art. 84 § 2 k.p.a. oraz art. 121 § 1 o.p. w zw. z art. 130 § 1 i 2 o.p. w zw. z art. 197 § 3 o.p. precyzujące zasady i tryb wyłączenia biegłego. W postępowaniu administracyjnym tłumacz podlega wyłączeniu od udziału w sprawie: 1) w której jest stroną albo pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy może mieć wpływ na jego prawa lub obowiązki; 2) swego małżonka oraz krewnych i powinowatych do drugiego stopnia; 3) osoby związanej z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli; 4) w której był świadkiem lub biegłym albo był lub jest przedstawicielem jednej ze stron, albo w której przedstawicielem strony jest jedna z osób wymienionych w pkt. 2 i 3; 5) w której brał udział w wydaniu zaskarżonej decyzji; 6) z powodu której wszczęto przeciw niemu dochodzenie służbowe, postępowanie dyscyplinarne lub karne; 7) w której jedną ze stron jest osoba pozostająca wobec niego w stosunku nadrzędności służbowej. Powody wyłączenia tłumacza od udziału w postępowaniu administracyjnym trwają także po ustaniu małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli. W postępowaniu podatkowym natomiast tłumacz podlega wyłączeniu od udziału w sprawie, w której: 1) jest stroną; 2) pozostaje ze stroną w takim stosunku prawnym, że rozstrzygnięcie sprawy może mieć wpływ na jego prawa lub obowiązki; 3) stroną jest jego małżonek, rodzeństwo, wstępny, zstępny lub powinowaty do drugiego stopnia; 4) stronami są osoby związane z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli; 5) był świadkiem lub biegłym, był lub jest przedstawicielem podatnika albo przedstawicielem podatnika jest jedna z osób wymienionych w pkt. 3 i 4; 6) brał udział w wydaniu zaskarżonej decyzji; 7) zaistniały okoliczności, w związku z którymi wszczęto przeciw niemu postępowanie służbowe, dyscyplinarne lub karne; 8) stroną jest osoba pozostająca wobec niego w stosunku nadrzędności służbowej. Przyczyny wyłączenia tłumacza od udziału w sprawie, w postępowaniu podatkowym, trwają także po ustaniu małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

³⁴ W postępowaniu karnym, a także karnoskarbowym oraz wykroczeniowym, w przypadku ujawnienia się okoliczności wskazujących na to, że dana osoba z przyczyn wskazanych w art. 196 § 1 k.p.k. nie może być tłumaczem, organ prowadzący postępowanie powinien powołać innego tłumacza, a tłumaczenie dokonane przez tę osobę nie powinno być brane pod uwagę (art. 196 § 2 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k., art. 196 § 2 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. oraz art. 196 § 2 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.).

³⁵ Zob. M. Korcyl-Wolska, *Uwagi o obowiązku wzywania tłumacza w polskiej procedurze karnej*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1965, nr 3, s. 310.

³⁶ Zob. S. Śliwiński, *Polski proces karny*..., s. 372.

dana osoba mówi, jest sądowi zupełnie nieznany, tak że sąd nawet w przybliżeniu nie może zrozumieć przemawiającego. Wtedy od sumienności i umiejętności tłumacza może zależeć los sprawy. Wystarczy, żeby tłumacz świadomie lub choćby przez nieumiejętność przekreślił zeznania świadka i sąd może wydać wyrok oparty na zupełnie błędnym materiale faktycznym³⁷;

- 3) pomocnik organów procesowych (np. prokuratora, funkcjonariusza Policji, Straży Granicznej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Żandarmerii Wojskowej, Urzędu Celno-Skarbowego, a także innego organu administracji publicznej, np. wojewody, burmistrza, Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców) i pomocnik oskarżonego (podejrzanego, obwinionego w postępowaniu wykroczeniowym) – tłumacz odgrywa podwójną rolę, albowiem z jednej strony ułatwia sądowi lub organowi, który prowadzi postępowanie, porozumienie się z oskarżonym (podejrzanym, obwinionym) lub inną osobą, która jest przesłuchiwana, a nadto zapoznaje oskarżonego (podejrzanego, obwinionego) z treścią przeprowadzonego dowodu (art. 204 § 2 k.p.k. *in fine*, art. 204 § 2 k.p.k. *in fine* w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., art. 204 § 2 k.p.k. *in fine* w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.)³⁸. Tłumacz jest pomostem pomiędzy źródłem dowodu a organem procesowym, którego zadaniem jest z jednej strony umożliwienie zrozumienia treści środków dowodowych, jakie dostarczane są przez to źródło, z drugiej zaś, z wyłączeniem przypadków, gdy tłumacz ma dokonać przekładu na język polski pisma sporządzonego w języku obcym – przekazanie osobie niepotrafiącej się porozumieć z organem procesowym informacji dających sposobność podejmowania czynności procesowych. Rola tłumacza jest zatem dwójaka – umożliwia przeprowadzenie dowodu oraz gwarantuje oskarżonemu (podejrzanemu, obwinionemu), świadkowi lub stronie postępowania możliwość wykonywania ich obowiązków i korzystania z przysługujących im uprawnień³⁹. Dzięki tłumaczowi organ procesowy ma możliwość realizowania swoich zadań, a jego udział w procesie jest związany z urzędowym językiem, w jakim prowadzone jest postępowanie.

Ustawy procesowe, poza art. 256 k.p.c. oraz art. 256 k.p.c. w zw. z art. 106 § 5 u.p.s.a., nie statuuje jakichkolwiek warunków, jakim ma odpowiadać tłumacz. Kodeks postępowania karnego, a także k.k.s. i k.p.s.w. odsyłają w tym zakresie do przepisów dotyczących biegłych. Tłumaczem, stosownie do regulacji zawartych w art. 195

³⁷ A. Mogilnicki, E.S. Rappaport, *Kodeks postępowania karnego. Część II. Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929, s. 16-162.

³⁸ Zob. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2004, s. 964.

³⁹ Por. B. Zygmunt, *Prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza w postępowaniu karnym w świetle standardów europejskich*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 4, s. 76-87.

k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. (art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s., a także art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.) oraz art. 265 k.p.c. *mutatis mutandis* może być: tłumacz przysięgły oraz tłumacz *ad hoc*, wystarczy, że taka osoba w sposób dostateczny włada językiem osoby, której wypowiedzi ma tłumaczyć⁴⁰. Żadnych rozróżnień formalnych między tymi kategoriami tłumaczy nie przewidują również k.p.a. oraz o.p., a tłumaczenia jednej i drugiej grupy tłumaczy, bez względu na to, czy dotyczą tłumaczeń dokumentów, czy też tłumaczeń relacji procesowych, mają taką samą wartość dowodową⁴¹. Jedynie art. 256 k.p.c. oraz art. 256 k.p.c. w zw. z art. 106 § 5 u.p.s.a. przewidują uprawnienie sądu do żądania przełożenia przez tłumacza przysięgłego dokumentu sporządzonego w języku obcym. Funkcję tłumacza może zatem pełnić, poza wskazanymi powyżej wyjątkami, obok tłumacza przysięgłego również tłumacz *ad hoc*, czyli każda inna osoba posiadająca „wiadomości specjalne” w zakresie znajomości języka obcego (lub posługiwania się innym językiem naturalnym, np. językiem migowym), którym posługuje się osoba przesłuchiwana, albo w którym sporządzony jest dokument, który ma być przetłumaczony na inny język, lub osoba dysponująca „wiadomościami specjalnymi” w zakresie posługiwania się innym systemem komunikowania się, niebędącym językiem naturalnym, np. językiem migowym w taki sposób, że będzie mogła dokonać zleconego tłumaczenia. Nie ma przeszkód, by tłumaczem *ad hoc* został pracownik organów ścigania (np. funkcjonariusz Policji), o ile spełnia pozostałe wymogi⁴².

W takiej sytuacji każdorazowej ocenie organu procesowego podlega to, czy w danym przypadku osoba dopuszczona do czynności tłumaczenia posiada „odpowiednią wiedzę” do wykonywania tej czynności przy uwzględnieniu skali jej trudności. Za takim rozwiązaniem przemawia wprost m.in. treść art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. (art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. oraz art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.)⁴³.

⁴⁰ Por. R. A. Stefański, *Tłumacz w procesie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 4, s. 88; wyrok SA w Krakowie z 2.07.2008 r., II AKa 89/08, KZS 2008, nr 10, poz. 42; wyrok SA w Katowicach z 13.09.2011 r., II AKa 210/11, KZS 2012, nr 1, poz. 65. Sąd Najwyższy trafnie zauważył, że: „Zgodnie z treścią art. 195 k.p.k. w zw. z art. 204 § 1 i 3 k.p.k. tłumaczem może być każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie, bez względu na charakter i miejsce wykonywania czynności zawodowych oraz na to czy została wpisana na listę” – postanowienie SN z 10.12.2003 r., V KK 115/03, Lex nr 83762.

⁴¹ Por. wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., II SA/Sz 546/10, Lex nr 754820.

⁴² Wyrok SA w Krakowie z 22.09.1994 r., II AKr 141/94, KZS 1994, nr 10, poz. 18.

⁴³ Por. R. A. Stefański, *Udział tłumacza w postępowaniu karnym jako przejaw rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny, Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2009, s. 365; wyrok SA w Katowicach z 13.09.2009 r., II AKa 210/11, Lex nr 1102910; postanowienie SN z 10.12.2003 r., V KK 115/03, Lex nr 83762; wyrok SA w Krakowie z 2.07.2008 r., II AKa 89/08, KZS 2008, nr 10, poz. 42.

Z powyższego wynika, że sądy (poza przypadkami określonymi w art. 256 k.p.c. oraz w art. 256 k.p.c. w zw. z art. 106 § 5 u.p.s.a.) i organy władzy publicznej nie są zobligowane do korzystania z usług tłumaczy przysięgłych. Na tłumacza może bowiem zostać wezwana dowolna osoba, w szczególności wtedy, gdy dla danego języka nie został ustanowiony żaden tłumacz przysięgły albo zrealizowanie tłumaczenia wymaga specjalistycznej wiedzy, jakiej nie posiada żaden tłumacz przysięgły⁴⁴. W postępowaniu karnym (a także karnoskarbowym oraz wykroczeniowym) tłumacz *ad hoc* składa przed przystąpieniem do tłumaczenia przed sądem przyrzeczenie (art. 187 § 1 i 2 k.p.k. i art. 197 § 1 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k., art. 187 § 1 i 2 k.p.k. i art. 197 § 1 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. oraz art. 187 § 1 i 2 k.p.k. i art. 197 § 1 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.), chyba że odstąpiono od jego odebrania (art. 187 § 3 k.p.k. w zw. z art. 197 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k., art. 187 § 3 k.p.k. w zw. z art. 197 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. oraz art. 187 § 3 k.p.k. w zw. z art. 197 § 3 k.p.k. w zw. z art. 204 § 3 k.p.k. w zw. z art. 42 § 3 k.p.s.w.). Również w przypadku przybrania tłumacza *ad hoc* do przesłuchania świadka (biegłego) niewładającego w sposób dostateczny językiem polskim w postępowaniu cywilnym składa on przyrzeczenie przed rozpoczęciem czynności, chyba że obie strony wyrażą zgodę na zrezygnowanie z przysięgi (art. 282 § 1 k.p.c. i art. 283 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 265 § 2 zd. 1 k.p.c.) albo tłumaczem tym jest pracownik organów wymiaru sprawiedliwości, który może pełnić obowiązki tłumacza bez konieczności złożenia przyrzeczenia, lecz z powołaniem się na ślubowanie służbowe (art. 265 § 2 k.p.c.).

W myśl art. 2 ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego⁴⁵ tłumaczem przysięgłym może być osoba fizyczna, która:

- 1) ma obywatelstwo polskie albo obywatelstwo jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, obywatelstwo Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie i zasadach określonych w przepisach prawa Unii Europejskiej przysługuje jej prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub, na zasadach wzajemności, obywatelstwo innego państwa;

⁴⁴ Zob. A.D. Kubacki, *Tłumacz przysięgły w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 4, s. 51.

⁴⁵ Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. z 2017 r. poz. 1505, ze zm. (dalej: u.z.t.p.).

- 2) zna język polski⁴⁶;
- 3) ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 4) nie była karana za przestępstwo umyślne, przestępstwo skarbowe lub za nie-umyślne przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu obrotu gospodarczego;
- 5) ukończyła studia wyższe;
- 6) złożyła z wynikiem pozytywnym egzamin z umiejętności tłumaczenia z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski, zwany „egzaminem na tłumacza przysięgłego”.

Z brzmienia art. 2 ust. 1 u.z.t.p. wynika wprost, że kandydat na tłumacza przysięgłego musi spełnić kumulatywnie wszystkie warunki formalne, jakie określone zostały w tym przepisie. Brak zrealizowania choćby jednego z nich oznacza, że kandydat nie będzie mógł zostać tłumaczem przysięgłym. Wyjątek od warunku formalnego wskazanego w art. 2 ust. 1 pkt 5 u.z.t.p. precyzuje art. 2 ust. 3 tej ustawy, wskazując, że Minister Sprawiedliwości może, w drodze decyzji, zwolnić kandydata na tłumacza przysięgłego z wymogu posiadania wykształcenia wyższego, w szczególności gdy liczba tłumaczy przysięgłych określonego języka jest niewystarczająca dla ochrony interesu społecznego i potrzeb wymiaru sprawiedliwości. Zwolnienie następuje na wniosek kandydata na tłumacza przysięgłego złożony nie później niż 30 dni przed datą egzaminu. Prawodawca nie przewidział natomiast zwolnień od egzaminu na tłumacza przysięgłego, wskutek czego zdanie egzaminu jest konieczną przesłanką do nabycia uprawnień tłumacza przysięgłego.

Prerogatywy osoby do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego potwierdza egzamin z umiejętności określonych w art. 2 pkt 6 u.z.t.p., a nabycie uprawnień do wykonywania tego zawodu – świadectwo wydane przez Ministra Sprawiedliwości (art. 5 ust. 2 u.z.t.p.). Ten dokument urzędowy pełni funkcję deklaratoryjną, albowiem „potwierdza” fakt nabycia przedmiotowych uprawnień. Z art. 5 u.z.t.p. wynika zatem, że osoba, która zdała egzamin na tłumacza przysięgłego, czyli nabyła uprawnienia do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, nie staje się automatycznie tłumaczem przysięgłym. W tym akcie prawnym mamy bowiem do czynienia z dwoma pojęciami: „uprawnienie do wykonywania zawodu tłumacza

⁴⁶ Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego nie przewiduje wymogu potwierdzania znajomości języka polskiego określonymi dokumentami, certyfikatami czy specjalnym egzaminem. Przepis art. 2 ust. 1 pkt 2 u.z.t.p. powinien być jednak interpretowany w kontekście zapisu zawartego w art. 2 ust. 2 tego aktu prawnego, stosownie do treści którego znajomość języka polskiego potwierdza zdanie egzaminu na tłumacza przysięgłego. Egzamin taki składa się z dwóch części, tj. tłumaczenia pisemnego z języka polskiego na język obcy oraz z języka obcego na język polski oraz tłumaczenia ustnego z języka polskiego na język obcy i z języka obcego na język polski (art. 4 ust. 1 u.z.t.p.). Przyjąć zatem należy, że egzamin na tłumacza przysięgłego weryfikuje zarówno znajomość języka obcego, jak i języka polskiego.

przysięgłego” oraz „prawo do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego”, które nabywa się po uzyskaniu wpisu na listę tłumaczy przysięgłych (art. 6 u.z.t.p.). Z regulacji zawartej w tym ostatnim przepisie wynika wprost, że osoba, która zdała egzamin na tłumacza przysięgłego, uzyskuje prawo do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego po spełnieniu dwóch kolejnych obligatoryjnych przesłanek. Pierwszą z nich jest złożenie ślubowania (wobec Ministra Sprawiedliwości) według roty, której treść wskazana jest w art. 7 ust. 1 u.z.t.p. Drugą natomiast jest konieczność uzyskania wpisu na listę tłumaczy przysięgłych. Osoba fizyczna, która złożyła ślubowanie, podlega z urzędu wpisowi na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną jest przez Ministra Sprawiedliwości, a wpis taki dokonywany jest z urzędu w dniu wydania świadectwa (art. 6 ust. 2 u.z.t.p.).

Tłumacz przysięgły jest uprawniony do:

- 1) sporządzania i poświadczania tłumaczeń z języka obcego na język polski, z języka polskiego na język obcy, a także do sprawdzania i poświadczania tłumaczeń w tym zakresie, sporządzonych przez inne osoby;
- 2) sporządzania poświadczonych odpisów pism w języku obcym, sprawdzania i poświadczania odpisów pism, sporządzonych w danym języku obcym przez inne osoby;
- 3) dokonywania tłumaczenia ustnego⁴⁷ (art. 13 u.z.t.p.).

Katalog czynności, do których wykonywania uprawniony jest tłumacz przysięgły wskazany w art. 13 u.z.t.p., to katalog zamknięty. Mamy tutaj do czynienia z wyliczeniem enumeratywnym, co oznacza, że tłumacz przysięgły jest uprawniony do takich i wyłącznie takich działań. Przepis ten nie uniemożliwia wprowadzić osobie wykonującej zawód tłumacza przysięgłego dokonywania innych rodzajów tłumaczeń, nie będą to jednak tłumaczenia „autoryzowane” przez państwo, w następstwie czego tłumacz nie będzie uprawniony do posługiwania się do ich poświadczeń pieczęcią tłumacza przysięgłego⁴⁸.

Do obowiązków tłumacza przysięgłego należy:

- 1) wykonywanie powierzonych mu zadań ze szczególną starannością i bezstronnością, zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów prawa;
- 2) zachowanie w tajemnicy faktów i okoliczności, z którymi zapoznał się w związku z tłumaczeniem;
- 3) doskonalenie kwalifikacji zawodowych (art. 14 ust. 1 u.z.t.p.).

⁴⁷ Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego nie ogranicza w jakikolwiek sposób form tłumaczeń ustnych. Może to być zatem tłumaczenie symultaniczne (równoczesne), w tym szeptane, tłumaczenie konsekwentne (następcze), tłumaczenie *liaison* (zdanie po zdaniu), a także tłumaczenie *a vista* – por. G. Dostatni, *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*, Warszawa 2005, s. 91.

⁴⁸ Zob. G. Dostatni, *Komentarz do ustawy...*, s. 90.

Tłumacz przysięgły, wykonując swoje obowiązki, powinien zatem dbać o poprawność leksykalną, ortograficzną i gramatyczną tłumaczenia, a także o wierne odzwierciedlenie tłumaczonych treści. W przypadku tłumaczenia ustnego spoczywa na nim obowiązek precyzyjnego relacjonowania treści słyszanych wypowiedzi. Przekład nie może budzić żadnych wątpliwości, a przekazana w translacji treść powinna być zgodna z treścią oryginału. Niedopuszczalne jest zarówno przekraczanie znaczenia tekstu, jak i uznawanie niektórych jego fragmentów za zbędne. Tłumacz przysięgły zobligowany jest w trakcie tłumaczenia do zachowania bezstronności, nie może w wypadku wieloznaczności tekstu forsować tych jego znaczeń, które są korzystne dla zlecającego tłumaczenie ani pomijać tych fragmentów tłumaczonego tekstu, które są niekorzystne dla zlecającego tłumaczenie. Nie powinien także dodawać nowych treści do tłumaczonego tekstu. Spoczywa na nim obowiązek zachowania w tajemnicy zarówno samych zapisów tłumaczenia, jak i wszelkich innych informacji, jakie powziął w związku z wykonywanym tłumaczeniem.

Tłumacz przysięgły nie może odmówić wykonania tłumaczenia w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy, na żądanie sądu, prokuratora, Policji oraz organów administracji publicznej, chyba że zachodzą szczególnie ważne przyczyny uzasadniające taką odmowę (art. 15 u.z.t.p.). Odmówić tłumaczenia nie można zatem, jeżeli kumulatywnie spełnione są dwie przesłanki, tj. po pierwsze, postępowanie prowadzone jest na podstawie ustawy (bez względu na to, czy jest to akt prawa materialnego, czy też procesowego), po drugie, wezwanie pochodzi od jednego z uprawnionych organów. Możliwość odmowy wykonania tłumaczenia przez tłumacza przysięgłego warunkowana jest zaś wystąpieniem „szczególnie ważnych przyczyn”, za które uznać należy m.in.: chorobę, długotrwały wyjazd lub podróż służbową. Regulacje proceduralne określają ponadto przesłanki wyłączenia tłumacza od udziału w sprawie z mocy ustawy.

Przepisów u.z.t.p. nie stosuje się do tłumaczy języka migowego oraz innych systemów komunikacji niebędących językami naturalnymi (art. 1 ust. 2 u.z.t.p.). Wyłączenie tych tłumaczy spod zakresu podmiotowego u.z.t.p. podyktowane jest tym, że tłumacze ci mają na ogół status biegłych i w konsekwencji zastosowanie do nich znajdują przepisy dotyczące biegłych sądowych⁴⁹. Wynika to w szczególności z regulacji zawartych w rozporządzeniu w sprawie biegłych sądowych⁵⁰. Bieglym – tłumaczem języka migowego może być osoba, która ukończyła 21 rok życia oraz posiada „Certyfikat drugi – T2 – tłumacz – biegły w zakresie języka migowego” lub tytuł eksperta tego języka, wydane przez Polski Związek Głuchych (§ 13

⁴⁹ *Ibidem*, s. 56.

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych, Dz. U. z 2005 r. Nr 15, poz. 133.

rozporządzenia)⁵¹. Spod zakresu przedmiotowego u.z.t.p. wyłączono również inne systemy komunikacji niebędące językami naturalnymi, a zatem języki sztuczne (np. esperanto), języki formalne, a także języki programowania.

Przepisy ustaw procesowych formułują szczegółowe warunki wezwania tłumacza na potrzeby konkretnego postępowania.

Podstawowym uprawnieniem oskarżonego (obwinionego w postępowaniu wykroczeniowym) i pokrzywdzonego w procesie karnym (postępowaniu kar-noskarbowym oraz wykroczeniowym) jest prawo do informacji. Wzmacnia ono poszanowanie praw uczestników postępowania, przyczynia się do respektowania zasady równouprawnienia stron, zabezpiecza realizację zasady kontradyktoryjności, jawności oraz buduje w świadomości społeczeństwa obraz praworządnego i przejrzystego wymiaru sprawiedliwości⁵². Prawo do informacji stanowi jedną z zasad postępowania karnego unormowaną w art. 16 k.p.k., zgodnie z którym organ procesowy jest zobowiązany do pouczenia uczestników postępowania o ciążących na nich obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach, a także w miarę potrzeby udzielenia odpowiednich informacji, nawet gdy przepis szczególny tego nie nakazuje. W świetle tego przepisu organ prowadzący postępowanie ma obowiązek pouczenia wszystkich uczestników procesu, w tym oskarżonego i jego reprezentantów, o ich prawach i obowiązkach we wszystkich stadiach postępowania, co nastąpić powinno w zrozumiałym dla nich języku⁵³.

Kodeks postępowania karnego nakazuje wezwanie tłumacza w przypadku, gdy zachodzi konieczność przesłuchania osoby:

- 1) głuchej lub niemej, a nie wystarcza porozumienie się z nią za pomocą pisma (art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k.⁵⁴);
- 2) niewładającej językiem polskim (art. 204 § 1 pkt 2 k.p.k.).

⁵¹ W przypadku tłumaczy języka migowego chodzi o posługiwanie się polskim językiem migowym (PJM), systemem językowo-migowym (SJM) oraz sposobami komunikowania się osób głuchoniewidomych (SKOGN). Rejestr tego rodzaju tłumaczy jest prowadzony przez właściwych wojewodów.

⁵² Zob. M. Andrzejewska, *Prawo do informacji w postępowaniu karnym w świetle projektowanych zmian Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ Nauki Społeczne” 2013, nr 6, s. 90.

⁵³ Zob. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 166.

⁵⁴ Z treści art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k. wynika, że udział tłumacza jest obligatoryjny w przypadku przesłuchania zarówno na etapie postępowania przygotowawczego (w tym w ramach czynności sprawdzających, o których mowa w art. 307 k.p.k., oraz w ramach czynności w niezbędnym zakresie uregulowanych w art. 308 k.p.k.), jak i w stadium postępowania jurysdykcyjnego i jest niezależny od tego, w jakim charakterze osoba ma być przesłuchiwana. W grę wchodzi zatem przesłuchanie oskarżonego (podejrzanego, obwinionego), świadka, biegłego oraz specjalisty.

Udział tłumacza jest konieczny również wówczas, gdy zachodzi potrzeba przełożenia na język polski pisma sporządzonego w języku obcym lub odwrotnie albo zapoznania stron z treścią przeprowadzonego dowodu (art. 204 § 2 k.p.k.).

Głuchy to człowiek, który wskutek wrodzonych bądź nabytych chorób ucha, nerwu słuchowego lub ośrodkowego systemu całkowicie lub częściowo utracił zdolność słyszenia. Natomiast niemy to człowiek, który wskutek wrodzonych bądź nabytych wad całkowicie utracił zdolność mówienia. Znaczenie językowe tych stanów wskazuje, że do skorzystania z pomocy tłumacza nie jest wymagana całkowita utrata słuchu lub mowy, a wystarczająca jest ich utrata częściowa, a chodzi o takie upośledzenie zmysłu lub mowy, które nie wykonuje tych funkcji. Regulacja art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k. ma zastosowanie również do głuchoniemego, a więc osoby, u której wskutek wrodzonej lub wczesnej utraty słuchu nie wykształciła się mowa; osoba ta jest jednocześnie głucha i niema⁵⁵.

Niemówność porozumienia się z osobą głuchą lub niemą wynikać może zarówno ze stopnia upośledzenia, jak i z braku lub niewystarczającej możliwości porozumienia się z osobą przesłuchiwaną za pomocą pisma – z uwagi na to, że osoba ta albo w ogóle nie potrafi pisać, albo ma tę umiejętność opanowaną w niewystarczającym stopniu bądź też przesłuchanie dotyczy problematyki, której przekazanie za pomocą pisma okaże się niewystarczające⁵⁶. Z treści art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k. wynika jednoznacznie, że jest dopuszczalne przesłuchanie głuchego lub niemego także bez udziału tłumacza (języka migowego) jeśli „(...) wystarcza porozumienie się z nim za pomocą pisma”. Jeżeli zatem wykonanie takiej czynności dowodowej zostanie w prawidłowy sposób udokumentowane protokolarnie, z zachowaniem wszystkich elementów gwarancyjnych (pouczenie o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, o warunkach, w jakich można uchylić się od składania zeznań lub udzielenia odpowiedzi na poszczególne pytania, brak naruszenia swobody wypowiedzi w trakcie sporządzania pisemnych zeznań przez świadka itp.), wówczas treści, jakie zawarte są w pismach sporządzonych przez świadka, nie stanowią materiału, o którym mowa w art. 174 k.p.k., ale pełnowartościowe zeznanie świadka, które złożone zostało w formie pisemnej. W związku z powyższym możliwe jest jego procesowe wykorzystanie⁵⁷.

Z treści art. 204 § 1 pkt 2 k.p.k. oraz art. 204 § 2 k.p.k. wynika, że wezwanie tłumacza uzależnione jest od niewładania przez oskarżonego lub innego uczestnika postępowania językiem polskim. Władać oznacza „posługiwać się czymś w sposób

⁵⁵ Zob. R.A. Stefański, *Tłumacz w procesie karnym...*, s. 93.

⁵⁶ Zob. L.K. Paprzycki, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, M. Płachta, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424 k.p.k.*, Kraków 2003, s. 536.

⁵⁷ Postanowienie SN z 26.01.2015 r., II KK 80/14, Lex nr 1648182.

bliski doskonałości”⁵⁸. Na gruncie wskazanych tu przepisów nie chodzi więc o jakąkolwiek znajomość języka, ale o taką, która pozwala na swobodne komunikowanie się. Władaniem językiem polskim jest nie tylko jego rozumienie (znajomość bierna), lecz także czynne posługiwanie się nim co najmniej w mowie (znajomość czynna). Nie jest natomiast wymagana znajomość języka w piśmie. W procesie karnym chodzi bowiem przede wszystkim o pełne porozumienie się z organem procesowym, do czego wystarczy znajomość języka polskiego w mowie. Za takim rozumieniem władania językiem polskim przemawia fakt, że proces karny jest przede wszystkim ustny, zwłaszcza rozprawa (art. 365 k.p.k.)⁵⁹. Wyrażenie „niewładanie językiem polskim” wyjaśnione zostało na potrzeby procesowe wyrokiem SN z dnia 22.04.1970 r., w którym stwierdzono, że: „(...) pojęcie niewładania językiem polskim, uzasadniające potrzebę uczestnictwa tłumacza, nie może być zawężone do całkowitej nieznajomości języka polskiego przez osobę przesłuchiwaną. Warunkiem uzasadniającym potrzebę wezwania tłumacza jest stwierdzenie, że osoba przesłuchiwana bądź nie rozumie w sposób dostateczny zadawanych jej pytań, bądź też w związku ze słabą znajomością języka polskiego nie może sformułować myśli odtwarzającej przebieg zdarzeń, stanowiących przedmiot przesłuchania”⁶⁰. Za osobę niewładającą językiem polskim uznać należy zarówno tę, która nie zna czynnie tego języka, jak i tę, która nie posiada biernej jego znajomości. Chodzi tu zatem o te sytuacje, „(...) gdy oskarżony nie może pojąć znaczenia i sensu dokonywanych czynności procesowych albo nie ma możliwości wysłownienia się w języku polskim, chyba że istnieją uzasadnione podstawy do przekonania, że wbrew deklaracjom, w wystarczający sposób posługuje się językiem polskim”⁶¹. Pojęcie niewładania językiem polskim, uzasadniające potrzebę uczestnictwa tłumacza, nie może być zawężone do całkowitej nieznajomości języka przez osobę przesłuchiwaną. W praktyce na organie procesowym, przed którym toczy się postępowanie karne, spoczywa obowiązek oceny, czy oskarżony lub inny uczestnik postępowania włada językiem polskim. Nie jest to łatwe w sytuacji, gdy osoba taka posługuje się językiem polskim w pewnym stopniu. Autorytatywny wydaje się w takim przypadku stopień znajomości języka, a kluczowe znaczenie dla wezwania tłumacza ma to, że oskarżony lub inny uczestnik postępowania nie jest w stanie pojąć znaczenia i sensu czynności dokonywanych w trakcie postępowania ani nie jest w stanie aktywnie uczestniczyć

⁵⁸ *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 45, H. Zgólkowa (red.), Poznań 2004, s. 441.

⁵⁹ Zob. R.A. Stefański, *Udział tłumacza w postępowaniu karnym jako przejaw rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny, Księga jubileuszowa Profesora Zofii Świdry*, Warszawa 2009.

⁶⁰ Wyrok SN z 22.04.1970 r., III KR 45/70, OSNKW 1970, nr 11, poz. 50.

⁶¹ Wyrok SA w Warszawie z 9.02.2000 r., II AKa 484/99, OSA 2000, nr 10, poz. 74.

w procesie, w tym nie rozumie zadawanych mu podczas przesłuchania pytań, a także nie jest w stanie właściwie sformułować myśli w języku polskim⁶².

Kodeks postępowania karnego w art. 72 § 3 nakazuje przetłumaczenie oskarżonemu (podejrzanemu), który nie włada językiem polskim, niektórych aktów procesowych, wskazując na postanowienia o przedstawieniu, uzupełnieniu lub zmianie zarzutów, akt oskarżenia⁶³ oraz orzeczenia podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie oraz doręczenie ich oskarżonemu (podejrzanemu) wraz z tłumaczeniem. Zastrzega się jednak, że za zgodą tego uczestnika postępowania karnego można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu. Z powyższego wynika, że przy braku zgody oskarżonego (podejzranego) orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, a niepodlegające zaskarżeniu powinno zostać mu doręczone w tłumaczeniu⁶⁴. Treść art. 72 § 3 k.p.k. nie uzależnia doręczenia odpisu orzeczenia wraz z tłumaczeniem od złożenia wniosku. Doręczenie następuje w tym przypadku z urzędu, a termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od daty doręczenia orzeczenia wraz z jego tłumaczeniem⁶⁵.

⁶² Zob. postanowienie SN z 7.06.2017 r., III KK 101/17, Lex nr 2350658.

⁶³ Jak zauważył SN: „W postępowaniu karnym oskarżyciel nie ma obowiązku dostarczenia tłumaczenia aktu oskarżenia w sprawie oskarżonego, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim. Konieczność uzyskania tłumaczenia w takiej sprawie wyłania się po stwierdzeniu przez prezesa sądu lub referendarza sądowego w trybie art. 338 § 1 k.p.k., że wniesiony akt oskarżenia spełnia warunki formalne, tj. przed doręczeniem jego odpisu oskarżonemu. Powinność zlecenia tłumaczenia aktu oskarżenia należy do sądu właściwego do rozpoznania sprawy” – postanowienie SN z 24.08.2016 r., V KK 67/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 76.

⁶⁴ Doręczeniu z tłumaczeniem, mimo niewskazania go w wykazie określonym w art. 72 § 3 k.p.k., powinien podlegać również środek odwoławczy od orzeczenia podlegającego zaskarżeniu wniesiony przez stronę przeciwną. Na konieczność taką wskazuje взгляд na zasadę lojalności procesowej, jako gwarancji rzetelnego procesu i umożliwienia realizacji prawa do obrony na dalszych etapach postępowania, (zob. postanowienie SN z 8.10.2009 r., V KK 99/09, OSNKW 2010, nr 3, poz. 26). Zaaprobować należy również pojawiający się w orzecznictwie sądów pogląd, że uchylenie się prokuratora od złożenia tłumaczenia sporządzonych przez niego pism procesowych na język, którym włada oskarżony, jest nie tylko sprzeczne z prawidłową wykładnią art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 6 ust. 3 EKPC oraz art. 72 § 3 k.p.k., lecz także dodatkowo godzi w wizerunek prokuratora jako „strażnika praworządności”, zobowiązanego do zachowania bezstronności i równego traktowania wszystkich obywateli, (por. postanowienie SO w Ślupsku z 25.03.2010 r., VI KZ 85/10, KZS 2011, nr 2, poz. 60). Prawo oskarżonego do bezpłatnej pomocy tłumacza nie idzie jednak tak daleko, aby uprawniony mógł się domagać przetłumaczenia mu wszystkich dokumentów i pism procesowych, a tym bardziej całych akt sprawy. Uprawnienie to przysługuje oskarżonemu jedynie w zakresie, w jakim jest to konieczne do zapewnienia temu uczestnikowi postępowania elementarnych gwarancji procesowych – postanowienie SN z 4.04.2012 r., III KK 133/11, OSNKW 2012, nr 8, poz. 81; wyrok ETPC z 19.12.1989 r. w sprawie *Kamasinski v. Austria*, skarga nr 9783/82, Lex nr 81088.

⁶⁵ Zob. postanowienie SA w Katowicach z 14.06.2006 r., II AKz 361/06, Lex nr 196108.

Orzeczenia podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie należy doręczyć wraz z tłumaczeniem również oskarżycielowi posiłkowemu oraz oskarżycielowi prywatnemu, jeżeli nie włada on w wystarczający sposób językiem polskim; za ich zgodą można poprzestać na ogłoszeniu przetłumaczonego orzeczenia kończącego postępowanie, jeżeli nie podlega ono zaskarżeniu (art. 56a i art. 60a k.p.k.).

Wniosek o ukaranie oraz rozstrzygnięcia podlegające zaskarżeniu lub kończące postępowanie należy ponadto ogłosić lub doręczyć wraz z tłumaczeniem także obwinionemu w postępowaniu wykroczeniowym, jeżeli nie zna on języka polskiego (art. 20 § 2 k.p.s.w.).

Wskazane tu przepisy proceduralne spełniają funkcję gwarancyjną i stanowią realizację minimalnych standardów demokratycznego systemu prawnego, który zapewnia osobie niewładającej językiem danego kraju udostępnienie jej podstawowych dokumentów procesowych w znanym jej języku⁶⁶.

Kodeks postępowania karnego gwarantuje oskarżonemu prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada „w wystarczający sposób językiem polskim” (art. 72 § 1 k.p.k.), a także obliguje organ procesowy do wezwania tłumacza do czynności z udziałem takiego oskarżonego, co dotyczy także czynności, jakie wykonywane są z udziałem podejrzanego oraz osoby podejrzewanej (art. 72 § 2 zd. 1 k.p.k.⁶⁷). W art. 72 § 1 k.p.k. chodzi o brak dostatecznej znajomości języka polskiego w zakresie mowy, zatem w przypadku, gdy oskarżony (podejrany) jest analfabetą (nie umie pisać i czytać), ale włada w mowie językiem polskim, to nie ma podstaw do powoływania dla niego tłumacza. Z pomocy tłumacza ma prawo skorzystać poza oskarżonym niewładającym w wystarczający sposób językiem polskim także oskarżony głuchy bądź niemy. Do oskarżonego nie ma bowiem zastosowania ograniczenie wskazane w art. 204 § 1 pkt 1 k.p.k. odnoszące się do tłumacza przesłuchiwanego głuchego lub niemego, z którym nie wystarcza porozumienie się na piśmie, albowiem art. 72 § 1 k.p.k. stanowi *lex specialis* jako normujący odrębne prawo oskarżonego do pomocy tłumacza. Prawo do pomocy tłumacza, na podstawie art. 72 § 1 k.p.k., przysługuje oskarżonemu, który nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, w zakresie, w jakim jest to niezbędne dla zabezpieczenia elementarnych gwarancji procesowych⁶⁸. Chodzi o to, aby uczestnik postępowania zrozumiał znaczenie i sens najważniejszych czynności procesowych, a także

⁶⁶ Zob. wyrok SN z 22.03.2007 r., V KK 190/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 692.

⁶⁷ W art. 72 § 1 pkt 1 k.p.k. chodzi o wszystkie czynności procesowe jakie wykonywane są z udziałem oskarżonego (podejrzanego), a więc jego przesłuchanie, oględziny, eksperyment procesowy, konfrontacje, okazania, a także rozprawę oraz posiedzenia z jego udziałem (np. w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania, czy badania stanu zdrowia psychicznego oskarżonego połączonego z obserwacją w zakładzie leczniczym).

⁶⁸ Zob. postanowienie SN z 4.04.2012 r., III KK 133/11, OSNKW 2012, nr. 8, poz. 81.

miał zapewnioną skuteczną możliwość wysłowienia się i swobodnej komunikacji⁶⁹. Za zbyt daleko idący należy natomiast uznać pogląd, że na gruncie art. 72 § 1 k.p.k. znaczenie ma to, czy oskarżony rozumie i włada językiem sądowym, czyli językiem, którym posługują się funkcjonariusze aparatu ścigania i który używany jest w sądzie. Tego rodzaju sytuacja, czyli nieznanomość języka fachowego, dotyczy także obywateli polskich⁷⁰.

Na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy tłumacza należy wezwać również w celu porozumienia się oskarżonego z obrońcą w związku z czynnością, do udziału w której oskarżony jest uprawniony (art. 72 § 2 zd. 2 k.p.k.). Te same zasady, dotyczące udziału tłumacza, poprzez odpowiednie zastosowanie wskazanego tu przepisu obowiązują również w postępowaniu karnoskarbowym i wykroczeniowym (art. 72 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s. oraz art. 72 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 20 § 3 k.p.s.w.).

W ramach procesu karnego istnieje ponadto wiele innych okoliczności procesowych, w przypadku wystąpienia, w których pomoc tłumacza musi zostać zapewniona, mimo że brak jest stosownego wskazania w przepisach ustawy. Chodzi tu przede wszystkim o takie ustawowe nakazy, które zobowiązują do udzielenia stronie procesowej jakiegokolwiek informacji, np. wynikający z art. 244 § 2 k.p.k. nakaz natychmiastowego poinformowania zatrzymanego o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego, do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim, do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia, do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania, do dostępu do pierwszej pomocy medycznej oraz o prawach wskazanych w art. 245, art. 246 § 1 i art. 612 § 2 k.p.k., jak również o treści art. 248 § 1 i 2 k.p.k. oraz wysłuchania go, co wymaga przede wszystkim umiejętności porozumienia się z tą osobą. Podobne zobowiązanie istnieje w przypadku czynności procesowych wykonywanych przy okazji ogłoszenia lub doręczenia orzeczenia.

Wskazać w tym miejscu należy, że na gruncie ustawy procesowej istnieje możliwość przymuszenia tłumacza do wykonania postanowienia o jego wezwaniu. Chodzi tu o art. 285 § 1 w zw. z art. 287 § 1 k.p.k., który przewiduje sankcję, w postaci kary pieniężnej w wysokości do 3000 zł, jaka może zostać nałożona na osobę, która bezpodstawnie uchyla się od wykonania czynności tłumacza. W przypadku uporczywego uchylania się od wykonania tych czynności, stosownie do treści art. 287 § 2 k.p.k., można zastosować, niezależnie od kary pieniężnej,

⁶⁹ Zob. wyrok SA w Rzeszowie z 16.06.2014 r., II AKa 111/13, Lex nr 1496046; wyrok SO w Zamościu z 30.09.2013 r., II AKa 625/13, Lex nr 1718283.

⁷⁰ Zob. wyrok SA w Warszawie z 7.03.2016 r., II AKa 3/16, Lex nr 2166549.

aresztowanie na czas nieprzekraczający 30 dni. Ponadto art. 285 § 1 k.p.k. daje możliwość nałożenia na tłumacza, który bez należytego usprawiedliwienia nie stał się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu wydał się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, kary pieniężnej w wysokości do 3000 zł. W takim wypadku możliwe jest ponadto zarządzenie przez organ prowadzący postępowanie w danej instancji zatrzymania i przymusowego doprowadzenia tłumacza (art. 285 § 2 k.p.k.). Nastąpić to jednak powinno, tak jak i aresztowanie, tylko w wyjątkowych sytuacjach, z czym mamy do czynienia np. wówczas, gdy organ procesowy nie ma możliwości skorzystania z usług innego tłumacza niż ten, który został wezwany. Kara pieniężna może zostać nałożona na osobę, która została skutecznie wezwana, czyli ma świadomość charakteru, w jakim została wezwana, co powinno z kolei wynikać z treści wezwania (art. 129 § 1 i art. 137 k.p.k.), a kara pieniężna za niezrealizowanie obowiązku procesowego może zostać nałożona tylko wtedy, gdy osoba odmawiająca jego spełnienia zna jego treść⁷¹.

Kodeks postępowania administracyjnego nie unormował w sposób wyczerpujący pozycji tłumacza. Wymienia bowiem zaledwie jedną postać czynności procesowej, w której obowiązkowy jest jego udział – przesłuchanie osoby (świadka, biegłego, strony) składającej zeznanie w języku obcym (art. 69 § 2 k.p.a.). W przepisie tym zaakcentowano konieczność zachowania szczególnych wymogów protokołu z takiej czynności. W ustawie tej brak określenia jakichkolwiek innych przesłanek procesowych dotyczących udziału tłumacza, nie sformułowano również, jak czynią to przepisy k.p.k. czy k.p.c., konieczności odpowiedniego stosowania do tłumacza w postępowaniu administracyjnym przepisów o biegłych. Mimo tych braków należy w postępowaniu administracyjnym dopuścić w stosunku do tłumacza zasadę stosowania regulacji prawnych dotyczących biegłych.

Równie lakonicznie do kwestii udziału tłumacza w postępowaniu podatkowym odnosi się o.p., wskazując w art. 174 § 2, że „(...) w protokołach przesłuchania osoby, która złożyła zeznanie w języku obcym należy podać w przekładzie na język polski treść złożonego zeznania oraz wskazać osobę i adres tłumacza, który dokonał przekładu”; tłumacz ten powinien podpisać protokół przesłuchania. Również i w tym postępowaniu dopuścić należy zasadę odpowiedniego stosowania do tłumacza przepisów dotyczących biegłych.

Udział tłumacza w postępowaniu cywilnym jest konieczny, jeżeli sąd zażąda, by dokument sporządzony w języku obcym został przetłumaczony na język polski (art. 256 k.p.c.), a także gdy zachodzi konieczność przesłuchania świadka

⁷¹ Zob. postanowienie SN z 28.05.1982 r., I KZ 154/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 79.

niewładającego językiem polskim (art. 265 § 1 k.p.c.). Obowiązek tłumaczenia dokumentu sporządzonego w języku obcym aktualny jest również wówczas, gdy członkowie składu orzekającego znają język obcy, w którym dokument zagraniczny jest sporządzony, co wynika z konieczności rozdzielenia funkcji sędziego i funkcji tłumacza w sprawie⁷².

W postępowaniu przed sądem administracyjnym zasadniczo nie jest możliwe prowadzenie postępowania dowodowego, gdyż sąd ten sprawuje kontrolę legalności na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu przed organem administracji publicznej (art. 133 § 1 u.p.s.a.). Wyjątek od tej zasady unormowany został w art. 106 § 3 u.p.s.a., który umożliwia przeprowadzenie w postępowaniu przed sądem dowodu uzupełniającego z dokumentów, jeżeli łącznie spełnione są dwa warunki: po pierwsze, jest to niezbędne do wyjaśnienia istotnych wątpliwości, po drugie, nie spowoduje to nadmiernego przedłużenia postępowania w sprawie. Zgodnie z art. 106 § 5 u.p.s.a. do postępowania dowodowego stosuje się odpowiednio przepisy k.p.c. Wobec tego przedmiot rozpatrzenia przez sąd administracyjny mogą stanowić dokumenty urzędowe (art. 244 § 1 k.p.c.), stanowiące dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone, oraz dokumenty prywatne (art. 245 k.p.c.), stanowiące dowód tego, że osoba, która je podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Z tego powodu przepis art. 256 k.p.c. znajduje odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem administracyjnym, który może, na podstawie tego przepisu, zażądać, aby dokument (urzędowy lub prywatny) sporządzony w języku obcym, z którego ma przeprowadzić dowód uzupełniający, został przełożony przez tłumacza przysięgłego na język polski.

Tłumaczenie powinno być dokonane na język zrozumiały dla sądu, organu prowadzącego postępowanie, stron tego postępowania, a także świadka, biegłego lub specjalisty⁷³. Organ procesowy nie ma natomiast obowiązku zapewnienia przesłuchiwanemu korzystania z tłumacza, który dokona przekładu na jego język ojczysty⁷⁴. W toku wskazanych tu postępowań może mieć jednak miejsce taka sytuacja, jak ta, która dała asumpt do sprecyzowania następującej tezy: „Nie ma przeszkód, by tłumaczenie zeznań cudzoziemca posługującego się językiem, którego tłumacz (na język polski) jest nieosiągalny, dokonywane było z użyciem kilku tłumaczy: jednego tłumaczącego z owego języka na język, którego tłumacz jest obecny, i z kolei z tego języka na język polski. Tłumaczenie bezpośrednio byłoby zapewne lepsze

⁷² Zob. postanowienie SN z 24.07.2013 r., III CZ 34/13, Lex nr 1375423.

⁷³ Por. wyrok SA w Warszawie z 9.02.2000 r., II AKa 484/99, OSA 2000, nr 10, poz. 74.

⁷⁴ Zob. wyrok SA we Wrocławiu z 24.04.2013 r., II AKa 108/13, Lex nr 1322854.

i bardziej sprawne, jednakże w tych okolicznościach niemożliwe”⁷⁵. W takiej sytuacji procesowej każdy z tłumaczy korzysta z ochrony art. 245 k.k., który chroni tłumacza przed działaniami polegającymi na użyciu przemocy lub na posługiwaniu się groźbą bezprawną, gdy celem takiego zachowania sprawcy jest wywarcie wpływu na tego uczestnika postępowania. Sposobem działania, jaki wskazany został w art. 245 k.k., jest również naruszenie w związku z tym nietykalności cielesnej tłumacza.

Znamię „użycia przemocy” powinno być interpretowane identycznie, jak w pozostałych przepisach k.k., w których ustawodawca użył pojęcia „przemoc” w sensie ogólnym, a nie jako „przemoc wobec osoby” (art. 118a § 2 pkt 4 i 5, art. 119 § 1, art. 124 § 1, art. 128 § 3, art. 197 § 1 i 2, art. 203, art. 224 § 1 i 2, art. 232 § 1 i 2, art. 242 § 4, art. 249, art. 250, art. 260, art. 264 § 2, 289 § 3, art. 346 § 1). Według *Słownika Języka Polskiego* znamię „przemoc” rozumieć należy jako użycie siły przewyższającej czyjaś siłę, fizyczną przewagę wykorzystywaną do czynów bezprawnych, narzucenie komuś władzy, panowania, dokonanie czegoś z użyciem siły, fizyczny przymus lub gwałt⁷⁶. Tadeusz Hanausek określa przemoc jako „takie oddziaływanie środkami fizycznymi, które uniemożliwiają albo przełamując opór zmuszanego, ma nie dopuścić do powstania lub wykonania jego decyzji woli, albo naciskając aktualnie wyrządzoną dolegliwością na jego procesy motywacyjne, nastawić tę decyzję w pożądanym przez sprawcę kierunku”⁷⁷. Przemoc ma to do siebie, że zmierza poprzez fizyczne oddziaływanie do opanowania woli osoby, na którą zachowanie tego rodzaju jest skierowane i narzucenia jej jakiegoś zachowania, które jest pożądane przez sprawcę⁷⁸. W orzecznictwie sądowym przemoc oznacza skierowanie środków fizycznych na decyzję woli osoby i to ona, w zamiarze sprawcy, ma odczuć ich nacisk⁷⁹. Przemoc, o której mowa w art. 245 k.k., może przejawiać się w postaci siły fizycznej, której nie można się oprzeć (*vis absoluta*), jak również może to być tzw. przymus kompulsywny (*vis compulsiva*). *Lege non distinguente* należy przyjąć, że znamię czynnościowe określone w art. 245 k.k. obejmuje stosowanie przemocy, która może polegać zarówno na bezpośrednim oddziaływaniu na osobę zmuszaną (czyli w tym przypadku tłumacza), jak i na oddziaływaniu pośrednim, tj. na środowisko zmuszanego, czyli na otaczające

⁷⁵ Wyrok SA w Krakowie z 18.01.1996 r., II AKr 343/95, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 6, dodatek „Orzecznictwo” poz. 19.

⁷⁶ Zob. *Słownik Języka Polskiego*, red. M. Szymczak, Warszawa 1996, t. II, s. 941-942.

⁷⁷ T. Hanausek, *Przemoc jako forma działania przestępczego*, „Zeszyty Naukowe UJ C XII, Prace Prawnicze” 1966, s. 69.

⁷⁸ Zob. M. Surkont, *Przestępstwo zmuszania w polskim prawie karnym*, Gdańsk 1991, s. 57.

⁷⁹ Zob. wyrok SN z 6.11.1994 r., II KRN 158/94, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 1, dodatek „Orzecznictwo”, s. 5.

go rzeczy oraz na oddziaływaniu przez postępowanie z osobą trzecią pozostającą ze zmuszanym w takim stosunku, że postępowanie wobec niej mógł zmuszany odczuć jako własną dolegliwość⁸⁰. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 10.12.1998 r. przyjął, iż „(...) przemoc tak w judykaturze, jak i w doktrynie jest rozumiana jako fizyczne oddziaływanie na człowieka bezpośrednio lub za pośrednictwem rzeczy, które uniemożliwia opór lub go przełamuje bądź też wpływa na kształtowanie jego woli lub procesy motywacyjne w pożądanym przez sprawcę kierunku (przymus absolutny, jak i względny)”⁸¹. Zgodnie z prezentowanym poglądem przemoc może być skierowana bezpośrednio na osobę zmuszaną (w tym przypadku tłumacza), jak też przybrać formę pośrednią – przez rzecz lub osobę trzecią. Przemocą na gruncie art. 245 k.k. będzie każde użycie siły, które przybiera postać również innego przestępstwa, np. zniszczenia mienia, uszkodzenia ciała, czynnej napaści na tłumacza, gwałtownego zamachu na jego życie lub zdrowie⁸².

Sprawca czynu, o którym mowa w art. 245 k.k., zamiast użycia przemocy w celu wymuszenia zachowania zgodnego z jego wolą może zastosować groźbę bezprawną, która według jego oceny jest równie skuteczna co przemoc, a jednocześnie bardziej ekonomiczna i mniej ryzykowna⁸³. Groźba, o której mowa w omawianym przepisie, może być skierowana wyłącznie przeciwko osobie fizycznej. Groźba bezprawna w rozumieniu art. 245 k.k., której określenie znajduje się w art. 115 § 12 k.k., obejmuje obok groźby popełnienia przestępstwa, czyli groźby karalnej z art. 190 § 1 k.k., stanowiącej samoistne przestępstwo, także groźbę spowodowania postępowania karnego (np. groźbę zawiadomienia Policji bądź prokuratora o popełnionym w przeszłości występku bądź zbrodni) lub rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub jego najbliższych (szantaż).

Trafnie wskazał SN w postanowieniu z dnia 27.03.2014 r.: „Przepis art. 245 k.k. posługuje się znamieniem groźby bezprawnej w rozumieniu definicji zawartej w art. 115 § 12 k.k., która nie zawiera wyrażonego wprost wymagania, aby każde z wymienionych tam zachowań wywołało w zagrożonym uzasadnioną obawę spełnienia groźby; natomiast ten ostatni skutek, ustawodawca związał – i to pośrednio – z postacią groźby opisaną w art. 190 k.k. Gdyby wywołanie stanu obawy w zagrożonym miało być elementem konstytutywnym znamienia groźby bezprawnej we wszystkich jej postaciach, to musiałby on znajdować się w ramach jej definicji ustawowej. Z punktu widzenia wykładni pojęcia określonego w art. 115 § 12 k.k., istotne znaczenie ma zastosowany przez ustawodawcę sposób zbudowania

⁸⁰ Por. T. Hanausek, *Przemoc jako forma działania przestępczego...*, s. 139.

⁸¹ Uchwała SN z 10.12.1998 r., II KZP 22/98, OSNKW 1999, nr 1-2, poz. 2.

⁸² Por. Z. Młynarczyk, *Przestępstwa przeciwko wyborom*, „Problemy Praworządności” 1984, nr 6, s. 8.

⁸³ Zob. H. Popławski, *Przestępstwa przeciwko wyborom*, „Palestra” 1984, nr 3-4, s. 40.

definicji groźby bezprawnej, polegający na włączeniu do niej groźby karalnej, której znamiona zostały opisane w art. 190 § 1 k.k. (i tylko w nich zawarty jest element subiektywny w postaci uzasadnionej obawy spełnienia groźby), a nadto sformułowaniu dwóch odrębnych postaci zachowania polegającego na groźeniu spowodowaniem postępowania karnego lub rozgłoszeniu wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub osoby dla niego najbliższej (z wyłączeniem zawartym w zdaniu drugim § 12), co do których nie ma normatywnej podstawy do ustalenia przekonania zagrożonego o realności spełnienia groźby. Prowadzi to do wniosku, że tylko w tym pierwszym wypadku zachodzi w ogóle potrzeba rozważenia znaczenia tej okoliczności z punktu widzenia prawnej oceny zachowania sprawcy⁸⁴.

Dla wypełnienia przedmiotowych znamion czynu z art. 245 k.k. nie jest wymagane, aby sprawca groził osobiście. Groźba bezprawna może być bowiem skierowana za pośrednictwem osoby trzeciej, która przekazuje, zgodnie z poleceniem sprawcy, treść groźby jej adresatowi. Istotne dla bytu tej formy sprawczej występkę z art. 245 k.k. jest tylko to, aby jej zapowiedź dotarła do osoby, na którą według zamiaru sprawcy ma wywrzeć wpływ. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17.10.1935 r. stwierdził, że groźba skierowana do innej osoby także wypełnia znamiona omawianego przestępstwa, ale tylko wtedy, gdy miała na celu dotarcie do adresata i wywarcie wpływu na jego psychikę, aby w ten sposób wpłynąć na sposób wykonywania przez niego czynności⁸⁵. Dla bytu przestępstwa z art. 245 k.k. nie jest wymagane, aby sprawca miał rzeczywiście zamiar wykonać groźbę ani też aby istniały obiektywne okoliczności jej realizacji, wystarczy, aby z punktu widzenia adresata groźby, w subiektywnym jego odczuciu, groźba ta wywoływała przekonanie, że jest poważna oraz że może zostać spełniona⁸⁶. Nie stanowi jednak groźby, o której w tym przepisie mowa (nawet w stadium usiłowania nieudolnego), groźba wyrażona wobec osoby trzeciej, ale skierowana przeciw osobom lub osobie niezindywidualizowanej, mającej wywołać, zgodnie z wolą groźącego, określone zachowanie innej jeszcze osoby, nienależącej do kręgu osób zagrożonych lub ich najbliższych jako bezpośrednich adresatów groźby⁸⁷. Ani art. 190 § 1 k.k., ani tym bardziej art. 245 k.k. nie specyfikują przestępstw, których zapowiedź zalicza do znamion ustawowych odpowiedzialności karnej⁸⁸.

Zagrożenie osobie naruszającej prawo spowodowaniem przeciwko niej postępowania karnego, dotyczącego tych naruszeń, w celu powstrzymania jej od działań

⁸⁴ Postanowienie SN z 27.03.2014 r., I KZP 2/14, OSNKW z 2014 r., nr 7, poz. 53.

⁸⁵ Zob. wyrok SN z 17.10.1932 r., Zb. Orz. 144/36.

⁸⁶ Zob. wyrok SA w Katowicach z 20.08.2009 r., II AKa 123/09, Lex Nr 553860.

⁸⁷ Zob. wyrok SA w Lublinie z 27.11.2003 r., II AKa 338/03, OSA 2005, nr 5, poz. 39.

⁸⁸ Zob. wyrok SN z 22.07.2010 r., III K 35/10, Lex Nr 603778.

sprzecznych z prawem, jest jedynie ostrzeżeniem, które nie może być wartościowane ujemnie. Ma ono bowiem na celu ochronę prawa naruszonego przestępstwem. Jest jednak groźbą bezprawną zagrożenie spowodowaniem postępowania karnego, którego przedmiotem ma być inny czyn zabroniony niż ten, któremu groźba ma zapobiec. Nie jest natomiast groźbą bezprawną zagrożenie spowodowaniem postępowania cywilnego, administracyjnego, w przedmiocie wykroczenia czy też postępowania dyscyplinarnego⁸⁹. Spowodowanie postępowania karnego to m.in. zapowiedź wniesienia prywatnego aktu oskarżenia, zapowiedź złożenia wniosku o ściganie w przypadku przestępstw ściganych na wniosek, a także zapowiedź zawiadomienia organów ścigania o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu. Groźba bezprawna ma miejsce zarówno wtedy, gdy zagrożenie spowodowaniem postępowania karnego odnosi się wprost do zagrożonego, jak i osób dla niego najbliższych, o których mowa w art. 115 § 11 k.k. Nie sposób natomiast traktować jako groźby spowodowania postępowania karnego zapowiedzi złożenia zeznań obciążających w już toczącym się postępowaniu karnym⁹⁰. Groźbą, o której mowa w art. 245 k.k., jest także groźba rozgłoszenia wiadomości uwłaczającej czci zagrożonego lub osób dla niego najbliższych. Dotyczy to zarówno zachowań wypełniających znamiona czynu z art. 212 § 1 lub 2 k.k., jak i rozgłoszenia wiadomości, które nie realizują znamion tych występków, np. zagrożenie niepublicznym rozgłoszeniem wiadomości prawdziwej (art. 213 § 1 k.k.). Pamiętać przy tym należy, że o rozgłaszaniu możemy mówić wtedy, gdy wiadomość skierowana jest do wielu osób, których krąg nie jest zamknięty.

Dla bytu tej odmiany przestępstwa z art. 245 k.k. nie jest konieczne wypowiedzenie groźby. Wystarczy wywołanie przez sprawcę swoim zachowaniem u osoby, której groźba dotyczy, takiego stanu psychicznego, w którym uznaje ona, że jakiegokolwiek próby przeciwstawienia się woli autora groźby mogą wywołać niebezpieczeństwo.

Groźba bezprawna może być wyrażona nie tylko słowami, lecz także gestem, wyrazem twarzy czy innym zachowaniem się groźącego, byle tylko w sposób zrozumiały dla jej adresata dawała mu poznać swoją treść, która musi spełniać wymagania, o których mowa w art. 115 § 12 k.k.⁹¹. Nie ma tutaj znaczenia, czy spełnienie użytej groźby było obiektywnie realne, w szczególności zaś, czy sprawca mógł ją spełnić bez narażania się na ujęcie lub inne skutki. Istotne znaczenie ma użycie groźby wzbudzającej obawę spełnienia, paraliżującej wolę skorzystania

⁸⁹ Zob. K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 Kodeksu karnego*, Kraków 1998, s. 635-636.

⁹⁰ Zob. K. Daszkiewicz-Paluszyńska, *Groźba w polskim prawie karnym*, Warszawa 1958, s. 98.

⁹¹ Por. wyrok SN z 8.10.1934 r., I K 626/34, OSN(K) 1935, nr 4, poz. 148.

z sił lub swobody ruchów, których użycie nie jest fizycznie możliwe⁹². Groźba bezprawna, która stanowi postać przestępstwa z art. 245 k.k., musi być na tyle realna, że u obiektywnego obserwatora zdarzenia wywołuje przekonanie, że jej użycie może wpłynąć na określone zachowanie osoby będącej jej adresatem zgodnie z wolą sprawcy; obojętne jest przy tym, czy „zmuszany” podporządkował się woli „zmuszającego”⁹³. Z groźbą, jako znamieniem przestępstwa z art. 245 k.k., mogą się kojarzyć często tzw. pogrożki, którym jednak doktryna odmawia przyznania cech owych znamion. Uważa się mianowicie, że „pogrożki” różnią się od groźby w rozumieniu prawa karnego tym, że wyrażane są w sprawach na ogół błahych, w sposób niesprecyzowany, ogólnikowy, mało konkretny, niestanowczy i kończą się zazwyczaj na etapie słownej zapowiedzi w postaci, np. „ja ci pokażę”, „ja cię urządzę”⁹⁴.

Zachowanie sprawcy, który narusza nietykalność cielesną polega na fizycznym oddziaływaniu na ciało drugiego człowieka w formie uderzenia lub w każdej innej formie (np. oblanie wodą, ukłucie, oplucie, kopnięcie, szarpanie, szczypanie, zrzućcie okularów lub nakrycia głowy, rzucenie przedmiotem itp.). Odpowiedzialność sprawcy nie jest przy tym uzależniona od tego, czy naruszenie nietykalności doprowadziło do powstania jakichkolwiek obrażeń u pokrzywdzonego. Nie jest również uzależnione od tego, czy zachowanie się sprawcy wywoła ból u pokrzywdzonego. W wyroku z dnia 9.09.1969 r. SN stwierdził: „Za naruszenie nietykalności cielesnej może być uznane tylko takie uderzenie, które nie powoduje żadnych zmian anatomicznych lub fizjologicznych w organizmie człowieka i nie pozostawia na jego ciele żadnych śladów lub – co najwyżej – nieznaczny i przemijający ślad np. w postaci niewielkiego i krótkotrwałego zasinienia. Natomiast kilkakrotne uderzenia, które powodują nieznaczny wprawdzie, ale bolesny obrzęk, oraz liczne zaczerwienienia i żółte przebarwienia skóry ze śladami po zadrapaniach, które powodują ból, nie mogą być uznane – ze względu na liczbę i rodzaj śladów, umiejscowienie ich i skutki – tylko za naruszenie nietykalności cielesnej, zmierzające wyłącznie do sprawienia bólu lub przykrego wrażenia. Tego rodzaju działanie wykracza więc poza zakres naruszenia nietykalności cielesnej i stanowi lekkie uszkodzenie ciała”⁹⁵. Według W. Woltera naruszenie nietykalności cielesnej polega na zamachu na ciało w postaci np.: uderzenia, potrącenia, przewrócenia, kopnięcia, obcięcia włosów,

⁹² Zob. wyrok SA w Krakowie z 7.08.1997 r., II AKa 143/97, KZS 1997, nr 8, poz. 32.

⁹³ Zob. wyrok SN z 26.09.2006 r., WA 27/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1809.

⁹⁴ Zob. T. Hanusek, *Przemoc jako forma działania przestępczego...*, s. 80.

⁹⁵ Wyrok SN z 9.09.1966 r., V KRN 106/69, OSNKW 1970, nr 1, poz. 3.

brody, włosów, pokrycia ciała farbą itp., który jednak nie pozostawia śladów anatomicznych w powłoce cielesnej albo pozostawia jedynie nieznaczne ślady⁹⁶.

Należy przyjąć, że przestępstwo, o jakim mowa w art. 245 k.k., może zostać dokonane w stosunku do tłumacza wówczas, gdy konkretna osoba nabyła już formalnie statusu procesowy tłumacza, w czasie realizacji przez tę osobę czynności tłumacza na potrzeby konkretnego postępowania, jak również po zakończeniu wykonywania tego rodzaju czynności⁹⁷.

Wywieranie wpływu na tłumacza może stanowić również o istocie innych czynów zabronionych, o jakich mowa w ustawie karnej. Przestępstwo wywierania wpływu określone w art. 11 § 2 k.k. pozostawać może w zbiegu realnym, co skutkuje kumulatywną kwalifikacją czynu z art. 288 § 1 i 2 k.k. w sytuacji, gdy połączone jest ze zniszczeniem lub uszkodzeniem rzeczy albo uczynieniem jej niezdatnym do użytku. Może też ono pozostawać w zbiegu realnym (art. 11 § 2 k.k.) z odpowiednimi przepisami przeciwko życiu i zdrowiu np. z art. 156 § 1 k.k., 157 § 1 k.k. czy art. 157 § 2 k.k., jeżeli skutkiem działania sprawcy były obrażenia u tłumacza w postaci np. ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, naruszenia czynności narządów ciała lub rozstrój jego zdrowia.

Dopuszczyć należy kumulatywną kwalifikację przepisu art. 245 k.k. z:

- art. 158, art. 159 i art. 160 k.k. (art. 11 § 2 k.k.);
- art. 189 § 1 lub 2 k.k. (art. 11 § 2 k.k.), w sytuacji, gdy czyn sprawcy polega na wywieraniu wpływu na tłumacza poprzez pozbawienie go wolności, np. poprzez zamknięcie w pomieszczeniu, zatrzymanie, zabranie okularów, związanie;
- art. 252 § 1 z art. 245 k.k. (art. 11 § 2 k.k.), jeżeli zachowanie sprawcy mające na celu wywarcie wpływu na tłumacza polega na wzięciu zakładnika, np. jego dziecka;
- art. 231 § 1 lub 2 k.k., w sytuacji gdy podmiotem przestępstwa jest funkcjonariusz publiczny. Osobą taką może być osoba będąca funkcjonariuszem organów wymiaru sprawiedliwości lub organu powołanego do ochrony bezpieczeństwa publicznego (np. sędzia, prokurator, policjant), który np. posługuje się groźbą

⁹⁶ Zob. W. Wolter, [w:] I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 532.

⁹⁷ Po wykonaniu przez tłumacza jego obowiązków procesowych, a więc sporządzeniu na piśmie tłumaczenia dokumentów na potrzeby konkretnego postępowania lub też przetłumaczeniu przez niego przebiegu rozprawy lub czynności procesowej (np. przesłuchania świadka, biegłego, podejrzanego, a także eksperymentu procesowego lub wizji lokalnej) możemy mieć do czynienia z potrzebą przesłuchania tłumacza w celu wyjaśnienia sprzeczności występujących w sporządzonych przez niego dokumentach procesowych, jak i koniecznością ponownego jego wezwania, w celu przetłumaczenia kolejnej rozprawy lub czynności procesowej. Dlatego też całkowicie słusznie ten uczestnik postępowania powinien korzystać z ochrony art. 245 k.k. również po zakończeniu wykonywania obowiązków procesowych, na potrzeby których został wezwany.

bezprawną w celu wywarcia wpływu na tłumacza, by uzyskać korzystne dla niego tłumaczenie dokumentów procesowych.

Tłumacz jako pokrzywdzony przestępstwem z art. 245 k.k. posiada w procesie karnym określone uprawnienia, w tym m.in. możliwość występowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego, wyrażania stanowiska co do skazania bez przeprowadzenia rozprawy czy wydania wyroku bez przeprowadzania postępowania dowodowego, a także czynną legitymację procesową do wniesienia środków odwoławczych. Jako pokrzywdzony przestępstwem z art. 245 k.k. może również wnosić o orzeczenie na jego rzecz środka kompensacyjnego w postaci obowiązku naprawienia szkody w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 § 1 k.k.).

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Andrzejewska M., *Prawo do informacji w postępowaniu karnym w świetle projektowanych zmian Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ Nauki Społeczne” 2013, nr 6.
- Buchała K., Zoll A., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 Kodeksu karnego*, Kraków 1998.
- Daszkiewicz-Paluszyńska K., *Groźba w polskim prawie karnym*, Warszawa 1958.
- Dostatni G., *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*, Warszawa 2005.
- Górski A., [w:] Dąbrowski S., Godlewska-Michalak B. [i inni], *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Hanausek T., *Przemoc jako forma działania przestępczego*, „Zeszyty Naukowe UJ C XII, Prace Prawnicze” 1966.
- Hofmański P., *Konwencja Europejska a prawo karne*, Toruń 1995.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2004.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Korcył-Wolska M., *Uwagi o obowiązku wzywania tłumacza w polskiej procedurze karnej*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1965, nr 3.
- Kubacki A.D., *Tłumacz przysięgły w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, nr 4.
- Młynarczyk Z., *Przestępstwa przeciwko wyborom*, „Problemy Praworządności” 1984, nr 6.
- Mogilnicki A., Rappaport E.S., *Kodeks postępowania karnego. Część II. Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929.
- Nisenson J., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego*, Częstochowa 1947.
- Nowicki M.A., *Wokół konwencji europejskiej*, Warszawa 1992.
- Olesiuk M., *Wpływ regulacji Unii Europejskiej na prawo pokrzywdzonego do pomocy tłumacza w polskiej procedurze karnej*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2015, z. 15.
- Paprzycki L.K., [w:] Grajewski J., Paprzycki L.K., Płachta M., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-424 k.p.k.*, Kraków 2003.
- Popławski H., *Przestępstwa przeciwko wyborom*, „Palestra” 1984, nr 3-4.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, Zgólkowa H. (red.), t. 45, Poznań 2004.

- Słownik Języka Polskiego, Szymczak M. (red.), t. II, Warszawa 1996.
- Stefański R.A., *Tłumacz w procesie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2004, nr 4.
- Stefański R.A., *Udział tłumacza w postępowaniu karnym jako przejaw rzetelnego procesu karnego* [w:]. *Rzetelny proces karny, Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2009.
- Surkont M., *Przestępstwo zmuszania w polskim prawie karnym*, Gdańsk 1991.
- Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948.
- Trzebiatowski M., *Zasada wykonywania czynności urzędowych w języku polskim*, „Przegląd Legislacyjny” 2011, nr 1.
- Wolter W., [w:] Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
- Zygmunt B., *Prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza w postępowaniu karnym w świetle standardów europejskich*, „Państwo i Prawo” 2004, z. 4.

Akty normatywne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.
- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 30 marca 2010 r., Dz.U. UE C 83 z 30.03.2010 r., s. 391-407.
- Dyrektywa 2010/64/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym, Dz.U. UE L 280 z 26.10.2010 r., s. 1-7.
- Dyrektywa 2012/29/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW, Dz.U. UE L 315 z 14.11.2012 r., s. 57-73.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 2096, ze zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, ze zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz. U. z 2019 r. poz. 900, ze zm.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, ze zm.
- Ustawa z dnia 4 października 1999 r. o języku polskim, Dz. U. z 2018 r. poz. 931, ze zm.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. z 2019 r. poz. 52, ze zm.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz. U. z 2018 r. poz. 475, ze zm.
- Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Dz. U. z 2018 r. poz. 2107, ze zm.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz. U. z 2018 r. poz. 1302, ze zm.
- Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego, Dz. U. z 2017 r. poz. 1505, ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych, Dz. U. z 2005 r. Nr 15, poz. 133.

Orzecznictwo

- Uchwała SN z 10.12.1998 r., II KZP 22/98, OSNKW 1999, nr 1-2, poz. 2.
- Wyrok SN z 17.10.1932 r., Zb. Orz. 144/36.
- Wyrok SN z 8.10.1934 r., I K 626/34, OSN(K) 1935, nr 4, poz. 148.
- Wyrok SN z 9.09.1966 r., V KRN 106/69, OSNKW 1970, nr 1, poz. 3.

Wyrok SN z 22.04.1970 r., III KR 45/70, OSNKW 1970, nr 11, poz. 50.
Wyrok SN z 4.03.1993 r., III KKN 163/98, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, dodatek „Orzecznictwo” poz. 8
Wyrok SN z 6.11.1994 r., II KRN 158/94, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 1, dodatek „Orzecznictwo”.
Wyrok SN z 26.09.2006 r., WA 27/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1809.
Wyrok SN z 22.03.2007 r., V KK 190/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 692.
Wyrok SN z 26.09.2008 r., III KK 98/08, OSNKW 2008, nr 11, poz. 95.
Wyrok SN z 22.07.2010 r., III K 35/10, Lex Nr 603778.
Wyrok SA w Krakowie z 22.09.1994 r., II AKr 141/94, KZS 1994, nr 10, poz. 18.
Wyrok SA w Krakowie z 18.01.1996 r., II AKr 343/95, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 6, dodatek „Orzecznictwo” poz. 19.
Wyrok SA w Krakowie z 7.08.1997 r., II AKa 143/97, KZS 1997, nr 8, poz. 32.
Wyrok SA w Warszawie z 9.02.2000 r., II AKa 484/99, OSA 2000, nr 10, poz. 74.
Wyrok SA w Lublinie z 27.11.2003 r., II AKa 338/03, OSA 2005, nr 5, poz. 39.
Wyrok SA w Krakowie z 2.7.2008 r., II AKa 89/08, KZS 2008, nr 10, poz. 42.
Wyrok SA w Katowicach z 20.08.2009 r., II AKa 123/09, Lex Nr 553860.
Wyrok SA w Katowicach z 13.09.2011 r., II AKa 210/11, KZS 2012, nr 1, poz. 65.
Wyrok SA we Wrocławiu z 24.04.2013 r., II AKa 108/13, Lex nr 1322854.
Wyrok SA w Rzeszowie z 16.06.2014 r., II AKa 111/13, Lex nr 1496046.
Wyrok SA w Warszawie z 7.03.2016 r., II AKa 3/16, Lex nr 2166549.
Wyrok SO w Zamościu z 30.09.2013 r., II AKa 625/13, Lex nr 1718283.
Postanowienie SN z 28.05.1982 r., I KZ 154/82, OSNKW 1982, nr 10-11, poz. 79.
Postanowienie SN z 10.12.2003 r., V KK 115/03, Lex nr 83762.
Postanowienie SN z 8.10.2009 r., V KK 99/09, OSNKW 2010, nr 3, poz. 26.
Postanowienie SN z 4.04.2012 r., III KK 133/11, OSNKW 2012, nr 8, poz. 81.
Postanowienie SN z 24.07.2013 r., III CZ 34/13, Lex nr 1375423.
Postanowienie SN z 27.03.2014 r., I KZP 2/14, OSNKW 2014, nr 7, poz. 53.
Postanowienie SN z 26.01.2015 r., II KK 80/14, Lex nr 1648182.
Postanowienie SN z 24.08.2016 r., V KK 67/16, OSNKW 2016, nr 11, poz. 76.
Postanowienie SN z 7.06.2017 r., III KK 101/17, Lex nr 2350658.
Postanowienie SA w Katowicach z 14.06.2006 r., II AKz 361/06, Lex nr 196108.
Postanowienie SO w Słupsku z 25.03.2010 r., VI KZ 85/10, KZS 2011, nr 2, poz. 60.
Postanowienie SO w Tarnowie z 14.02.2006 r., II KZ 22/06, KZS 2006, nr 3, poz. 53.
Wyrok NSA z 17.08.1999 r., V SA 89/99, Lex nr 49870.
Wyrok NSA z 30.10.2008 r., II OSK 1097/07, ONSA WSA 2009, nr 5, poz. 90.
Wyrok WSA w Szczecinie z 9.11.2010 r., II SA/Sz 546/10, Lex nr 754820.
Wyrok WSA w Warszawie z 4.04.2006 r., V SA/Wa 1558/05, Lex nr 220993.
Wyrok ETPC z 19.12.1989 r. w sprawie *Kamasiński v. Austria*, skarga nr 9783/82, Lex nr 81088.

Court interpreters in procedural regulations and their material punitive protection

SUMMARY

The article covers legal issues concerning the position of court interpreters in regulations related to court proceedings. The author presents the status and tasks of court interpreters in criminal proceedings, fiscal penal proceedings, offence proceedings and civil, administrative and court-administrative proceedings. The text covers the issue of the circumstances behind the summoning of interpreters for specific proceedings. The analysis also covers protection of interpreters by Article 245 of the Penal Code which penalises exerting pressure on interpreters as assistants to courts and bodies carrying out legal proceedings.

Key words: Interpreter, penal and substantive protection of interpreters

